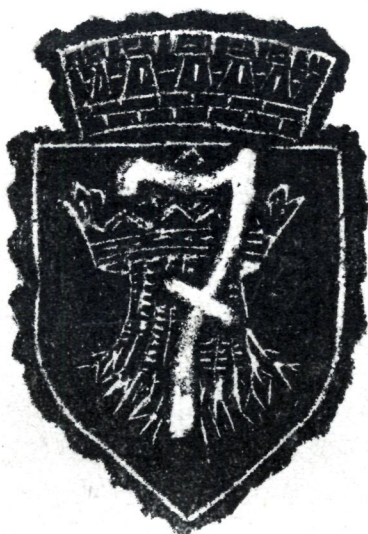

28001

LUCEAFĂRUL

Serie nouă

Septembrie 1944

Anul IV

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. D. ROȘCA, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: I. Agârbiceanu, Nicolae Albu, Mircea Alexiu, S. Anderco, Corneliu Axente, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Vlaicu Bârna, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Radu Brateș, Petre Bucșa, Al. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Ilie Dăianu, Dimitrie Danciu, Romeo Dăscălescu, Al. Dima, Petru Drăghici, I. Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Zorica Lațcu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Iosif Moruțan, Eugenia Mureșanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Ioan Râmbu, Marcel Romanescu, M. G. Samarineanu, Constantin Sassu, Ion Șugariu, Virgil Șotropa, I. V. Spiridon, Mihail Spiridonică, D. Stăniloae, R. Șorban, Octav Șuluțiu, Gabriel Țepelea, Gh. Tulbure, Lucian Valea, Emil Zegreanu.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată să trimită abonamentul prin mandat poștal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: Sibiu, Str. Dealului Nr. 1, Etaj I
Telefon 929

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 800.—
pentru autorități și instituții „ 2000.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 120.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu.

Inscr. în Reg. Com. Fi. 275/1931

Secretar de redacție: **Stella Roșca.**

Viforos, mândrețe, viforos

de

I. Ch. Severeanu

*Viforos, mândrețe, viforos,
Crâncenarea mi-e până la os,
In ochi ard comoare urgisite
Hât peste făgașuri răstignite.*

*Haide-odată, măi murgule, hai,
C'am să-ți dau acuma jerăgai
Nu cu banișă, ci cu pământul:
Să ne luăm la' ntrecere cu vântul.*

*Se întoarce, vremea noastră-acum,
Ca și gându' așterne-te la drum:
Nerăbdarea-i mare cât Feleacul
Și măsura dorului e veacul!*

*Bate din copite-așa cum bate
Inima în piepturi ne'mpăcate,
Ochii prevestire rea, pripită,
Soarta peste clipa împlinită.*

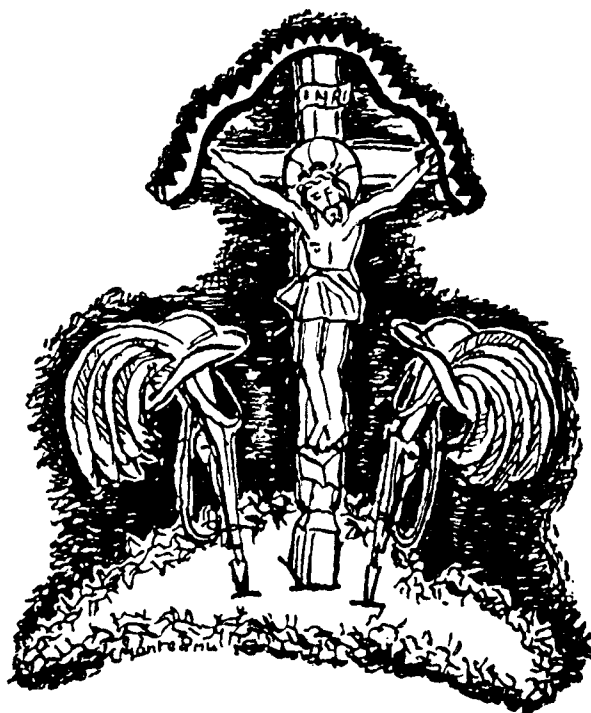
*Viforos, mândrețe, și păgân! —
Frate cu necazul de rumân —
De-o postată pașii să ne fie
Morții să îi fii tovărășie.*

*Noaptea asta vreau ca s'o despice
Nu stele oloage și pitice,
Ci întinse ruguri și mării
Plată pentru morți și pentru vii.*

*Rupă-se 'n fărâme orice frâu,
Sângele ajungă-ne la brâu,
Buzele și brațul prea lăcate
Ne-au fost peste răni apropiate.*

*Viforos, mândrețe, ca să măi
Cu trup de dușman la căpătâi,
Ursitoare rele la pământ,
Zarea fără aripă de vânt.*

*Viforos, să întregim inel
Și să prindem veșnicia 'n el
Cu sclipiri de sori și biruinți
Candele atâtor suferinți.*

S'au implinit patru veacuri...

- Sibiu 1544-1944 -

de

Al. Procopovici

Inceputurile tiparului românesc nu cuprind numai povestea celor dintâi cărți ieșite de sub teascuri așezate între hotarele pământului nostru. Ele sunt în același timp și o scripitoare mărturie a unității neamului nostru, mărturie de statornicie în credințe și în tradiții, de vechi legături cu apusul, a solidarității popoarelor creștine din răsăritul acestui continent și a locului conducător pe care l-am avut între ele. În aceste tipare minunate și în istoria lor se reoglindește tot avântul nostru spre forme mai alese de viață sufletească, destoinicia unor voievozi iubitori de țară și vrednicia femeii de lângă cârmuitorii treburilor noastre obștești.

Moldova strălucea în podoaba locașurilor ei de reculegere, de artă și de învățătură, cu care a împodobit-o Ștefan cel Mare și Sfânt, ctitor și al episcopiei ardeleni a Vadului. Țara Românească își aștepta darul de neîntrecut meșteșug arhitectonic al bisericii de Argeș, zidite din porunca lui Neagoe Basarab, domn evlavios, iubitor de carte și râvnitor al frumosului sub toate înfățișările vieții. Dincoace de munți, își și făcuseră apariția într'un colț al Transilvaniei cele dintâi traduceri românești ale cărților sfinte, deci încă înainte de reformațiunea lui Luther și înainte de a fi pornit vecinii noștri Sași și Unguri pe asemenea căi de înnoire. Nu trecuseră decât vreo 50 de ani dela descoperirea lui Gutenberg, când în 1508 un călugăr munteșean, anume Macarie, a tipărit în Țara Românească un liturghier slavon. Macarie a mai scos cărți bisericești și înainte de aceasta de sub teascuri, la el acasă în Cetinje, unde, după năvala Turcilor, a mai rămas stăpânitoare pe atunci singura dinastie creștină din Balcani, a Cernoevicenilor ocrotiți de Veneția. Dar când Gheorghe Cernoevici, protectorul ieromonahului nostru tipograf, a fost izgonit din scaunul său domnesc la 1496, și Macarie se vede că s'a refugiat cu el la Veneția. În 1503, anul morții lui Gheorghe Cernoevici, se găsea la Veneția și mitropolitul Maxim, care s'a așezat apoi pe la 1507 la curtea lui Radu cel Mare și a avut un rol însemnat în viața politică și bisericească a Țării Românești. Maxim a fost fiul lui Ștefan Brancovici, cel din urmă despot independent al Serbiei. Văr primar cu Gheorghe Cernoevici, mamele lor fiind surori, fiice ale dinastului albanez Arianiti Topia, l-a avut nepot pe Solomon, fiul întâi născut din Gheorghe Cernoevici și soția acestuia Elisabeta din familia Erizzo, de nobili venețieni. Avem știri sigure că și Solomon a petrecut în Țara Românească și-l știm luând parte mai târziu la luptele fără izbândă ale lui Teodosie, fiul lui Neagoe Basarab, împotriva Turcilor. Nu trebuie să ne îndoim că atunci când mitropolitul Maxim a pornit din cetatea dogilor cu mama sa Anghelina, călugărită între timp, l-a dus cu sine la Târgoviște și pe Solomon, și că în alaiul acestuia se găsea, între alți pribegi credincioși familiei lui, și ieromonahul Macarie.¹⁾

Așadar când tipografia lui Radu cel Mare a început să lucreze, o societate aleasă de demnitari pribegi din Muntenegru și Serbia și cu legături printre Albanezi - Anghelina, mama

¹⁾ Cf. P.P. Panaitescu, *Octoiul lui Macarie (1510) și originea tiparului în Țara-Românească*, București, 1939

lui Maxim, a fost cumnata lui Skanderbeg dela Kroia – se găsea în jurul domnitorului, ajutându-l cu experiența și sfatul ei și mai ales cu iscusința de meșter tipograf a lui Macarie. A scris sau a tipărit o carte însemna doară pe atunci, în părțile acestea ale lumii, a făcut într-o preamărire a lui Dumnezeu, pentru înălțarea sufletului creștin și în slujba credinței. Pe credința aceasta se întemeia înainte de toate nădejdea mântuirii de sub apăsarea semilunei și ea torcea pe vremurile acelea firele de solidaritate din caierul Carpaților și din păienjenişul șesului dunărean prin întreg Balcanul până dincolo de Bosfor în Georgia caucaziană, în Siria patriarhală și în Alexandria egipteană.

Când au fost tipărite cele din urmă foi din liturghierul dela 1508, Radu cel Mare nu mai era în viață. Urmașul lui, Mihnea cel Rău, înclina spre catolicism și a fost un dușman înverșunat al călugărimii și al boierilor craiovești în deosebi. El a pus chiar să se bată cu tunurile Bistrița, mănăstirea înfloritoare ctitorită în 1497 de Craiovești. Și Macarie a trebuit să aștepte zile mai senine, dar când, ajutat de Craiovești, a urcat tronul țării Vlad cel Tânăr, fratele lui Radu cel Mare, teascurile lui Macarie s'au pus iar în mișcare. A doua lui tipăritură muntenească a apărut în 1510, iar ultima lui carte, din 1512, în zilele binecuvântate ale domniei începătoare a lui Neagoe Basarab. Evangheliarul din 1512 este cea mai frumoasă dintre cărțile vechi tipărite la noi. Pentru Neagoe Basarab și soția lui Milița, nepoată a Mitropolitului Maxim, s'a tras o ediție de lux pe pergament. Peste cerneala tipografică și în interstițiile albe, vignetele și inițialele sunt colorate cu mână în aur, chinovar, alabastru și verde. Și alte retușări, făcute cu mână, trădează grija tipografilor de a da cărții cele mai desăvârșite forme de artă grafică.

Literele și desaturile lui Macarie ne reamintesc dela întâia vedere manuscrisurile noastre mai vechi de prin mănăstiri. De motivele lor de împodobire s'a folosit Macarie la alcătuirea materialului său de tipografie, adăugând și ceva din eleganța măiestrilor săi din Veneția. Și-a făcut doară ucenicia într-una din cele vreo 50 de tipografii pe care le adăpostea cetatea lagunelor în vremea lui. Vă puteți ușor răsfața ochii de frumusețea vechilor noastre tipărituri, privind reproducerile din „Bibliografia românească veche” I a lui Ioan Bianu, din „Istoria literaturii române, epoca veche”, a d-lui Sextil Pușcariu și din „Istoria literaturii române vechi” I a d-lui N. Cartoian, cărți pe care oricine dintre noi se cuvine să le aibă la îndemână.

Nu cunoaștem localitatea în care s'a desfășurat această activitate legată de numele lui Macarie. Poate că a fost mănăstirea Dealu de lângă Târgoviște, poate Bistrița olteană sau poate mănăstirea Snagov, unde trăia bătrâna mamă a lui Radu cel Mare și a lui Vlăduț, plecată sub jurământul ei de călugărie, cu numele de monahia Eupraxia. Și Neagoe Basarab a avut mai apoi grija de a reinnoi locașul sfânt al Snagovului și de al înzestra cu daruri nouă.

Învăluite în taină sunt împrejurările care au făcut ca după 1512 tipografia lui Macarie să cadă în paragină și în risipă. A falșăit deasupra ei același destin ca al meșterului Manole dela mănăstirea Argeșului? După ce a dat la lumină evangheliarul tipărit „cu porunca Domnului Io Basarab marele Voievod”, neîntrecut în splendoarea frumuseții lui, urmele ei se pierd.

Vremuri tulburi au urmat în Țara Românească după moartea lui Neagoe Basarab (1521), neprielnice preocupărilor cărțurărești. După opt domnii care s'au schimbat repede una după alta a fost ridicat în scaunul domnesc Radu Paisie (1535-1545), fiul lui Radu cel Mare. Făcând capăt anarhiei care i-a învălmășit țara, izbuteste în cel din urmă al lui an de stăpânire să dea viață nouă tradiției moștenite dela tatăl său, protectorul lui Macarie.

Un nou material tipografic, de mai puțin gust artistic, a fost adus din Serbia de Dimitrie Liubavici, nepotul lui Bojidar Vucovici, care și el a învățat meșteșugul într-o tipografie din Veneția. Un molitfelnic a ieșit mai întâi din noua tipografie dela Târgoviște (1545). Pe atunci Turcii erau atotputernici, după lupta dela Mohaci stăpâni în Budapesta și suzerani ai principatului transilvănean. Nemulțumiți de Radu Paisie, l-au mazilit și exilat în Egipt. Urmașul acestuia, Mircea Ciobanul (1545-1553) a fost crunt și rău. Printre boierii și cărțurarii care au apucat calea pribegiei, fugind de urgia lui, n'a fost și Dimitrie Liubavici. Nu Mircea Ciobanul îl va fi ocrotit, ci soția acestuia, Doamna Chiajna, nepoată a lui Ștefan cel Mare și fiică a lui Petru Rareș și a principesei sârbești Elena, a unei nepoate a Miliței lui Neagoe Basarab.

Din apostolul lui Dimitrie Liubavici din 1547 au fost tipărite câteva exemplare în deosebi pentru Domnul Moldovei. În ele nu apare Mircea Ciobanul, ci Iliășcu Vodă ca proteguitor al lucrării: „Din porunca Domnului Io Iliășcu Voievod și a mamei sale Doamna Elena, eu păcătosul

și cel mai mic dintre oameni Dimitrie Logofăt, nepotul lui Bojidar am făcut această scriere...” Exemplarele acestea, pe care Doamna Chiajna le trimite fratelui său la Suceava, desigur că au fost cerute de Iliășcu Vodă și Doamna Elena, pentru ca cel puțin în parte să fie dăruite locașurilor sfinte din țările vecine cucerite de Turci. Ele poartă și stema Moldovei, iar unul din puținele exemplare păstrate a fost descoperit în Serbia. Și în preajma acestui apostol le vedem pe Doamnele și Domnițele noastre turnând un strop de desfătare și ușurare sufletească în asprimea vremurilor dela noi și de dincolo de hotarele noastre.

Dimitrie Liubovici a făcut școală la Târgoviște. Dintre ucenicii lui îi cunoaștem pe Petre și pe Oprea Logofătul, tovarășul mai în vârstă și, fără îndoială, îndrumătorul în meseria tiparului al diaconului Coresi.

Era în pragul primăverii 1556, când Pătrașcu Vodă, Domnul Țării Românești, și Alexandru Lăpușneanu, Domnul Moldovei, cel dintău fiu al lui Radu Paisie, cel de al doilea nepot al lui Ștefan cel Mare, poposeau cu oștenii lor în preajma Brașovului, găsindu-se în drum spre Cluj, ca să reazeze în scaunul ei pe Izabela Zápolya, după voia sultanului Soliman și împotriva împăratului Ferdinand. Cu acest prilej au înțeles să pună la cale cu Hans Benkner, judele Brașovului, și alte lucruri decât cele care priveau ambițiile Izabelei și neînțelegerile dintre sultan și împărat. Brașovul adăpostea în vremea aceea, pe lângă tipografia înființată de Honterus, și o fabrică de hârtie, iar Pătrașcu își avea și el meșterii săi tipografi la Târgoviște. Aceștia n'ar fi putut lucra, cu materialul lor tipografic învechit și uzat, în condițiunile tehnice mult mai înaintate și mai lesnicioase ale Brașovenilor. Interesele comerciale ale Sașilor din Brașov întâlneau-se cu dorința voievozilor noștri de a urma pilda străbunilor și de a înzestra cu cărți bisericele țărilor lor, înțelegerea desigur că s'a făcut ușor. Oprea Logofătul a pornit din Târgoviște însoțit de diaconul Coresi la Brașov, unde a apărut în 1557 un octoih-mic slavonesc. Cartea, a cărei tipărire a fost încredințată celor doi tipografi munteni, aduce în epilogul ei obișnuita închinare tuturor celor care au îngăduit și ocrotit lucrarea și au ajutat-o cu gândul și cu banul lor : Izabelei și fiului ei Ion Sigismund Zápolya, lui Hans Benkner, lui Pătrașcu Vodă și lui Alexandru Lăpușneanu. Un șir de numeroase alte cărți s'au adăugat acestui octoih-mic în deceniile următoare, între care multe românești, la alcătuirea cărora au avut un rol deosebit de însemnat învățații preoți dela biserica din Șcheii Brașovului, popa Iane și popa Mihai. Astfel Țara Românească, Moldova și Transilvania și-au avut deopotrivă partea la îndrumarea acelei activități prodigioase dela Brașov, din „minunata cetate a Brașovului”, cum i-a zis Șerban, fiul lui Coresi, într-o carte din 1588, orașului în care a copilărit și în care tatăl lui a făcut o carieră strălucită, dar foarte agitată de meșter tipograf. Cărțile lui Coresi, în care s'au așezat temelile limbii noastre literare, au fost răspândite în întreg cuprinsul românesc. Tipărituri coresiene au fost găsite prin Basarabia, ca și prin celelalte ținuturi marginase ale României.

Dar, cea dintăi carte românească tipărită este mai veche decât tipăriturile lui Coresi. Aplecat cu gândul asupra vechilor noastre tipografii, parcă am uitat că ei e închinat articolul acesta, întocmai precum vremurile acestea haine i-au făcut pe mulți dintre noi să treacă cu vederea faptul, sau să nu se oprească asupra lui, că luna trecută s'au împlinit 400 de ani de când a apărut aci la Sibiu catehismul luteran din 1544. Habent sua fata libelli!

Deunăzi a amintit d-l Emanoil Bucuța, într-o admirabilă și impresionantă conferință ținută la radio, de acest jubileu al cărții românești, acoperit de sgomot de arme, de prăbușiri de hotare, de frământarea unor tulburătoare pribegii și așteptări și de scrum de bombardamente. „Transilvania” care îi reproduce cuvântul, cuprinde și vreo câteva judicioase rânduri închinat anume celor 400 ani de existență a catehismului luteran dela Sibiu, semnate de directorul bibliotecii noastre universitare, d-l Ion Mușlea.

Patru sute de ani de existență! Aproape era să zic de neexistență, pentru că nici un exemplar din această cărțuie n'a fost descoperit încă. Nime dintre noi, dintre cronicarii noștri bibliofili și bibliografi sau dintre istoricii scrisului românesc din veacurile de altă dată n'a cunoscut-o. Se pare că paginile acestui catehism au licărit câteva clipe la Blaj înaintea ochilor ageri și înțelegători ai lui Timotei Cipariu, spre a dispărea apoi din nou fără de urmă.

Nu multe se pot spune despre o carte pe care nime n'a văzut-o. Cunoaștem totuși pe meșterul care a tipărit-o. E Philipp Maler sau, cu numele latinizat după moda vremii, Philippus Pictor, precum arată socotelile păstrate în arhivele orașului nostru, căruia i s'au plătit, la 13 Iulie

1544 pentru truda aceasta („pro impressione catechismi valachici“) numai un „bibale“, adică un „bacșis“, de 2 fiorini, deși suma aceasta este destul de însemnată pentru asemenea lucru în acele vremuri. În 1546 amintește preotul sas Adalbertus Wurmloch de acest catehism într-o scrisoare trimisă prietenului său Joh. Hessus din Breslau: „Translatus est Catechismus in linguam Walachicam atque impressus Cibinii – quae urbs nobis Saxonibus in Transylvania est metropolis – caracteribus, ut vocant Racionis, qui quasi referunt formam Graecarum litterarum. Et multi ex sacerdotibus amplectuntur libellum, tamquam sacrosanctum, multi autem prorsus contemnunt“, adică „S'a tradus catehismul în limba valahă și s'a tipărit la Sibiu, oraș care e metropola noastră, a Sașilor din Transilvania, cu caractere așa zise sârbești, care reamintesc oarecum forma literelor grecești. Și mulți dintre preoți l-au îmbrățișat ca pe o cărțuție sfântă, alții însă chiar că-l și disprețuiesc“. Scrisoarea aceasta a fost tradusă în limba germană și publicată încă în 1546, împreună cu altele de felul acesta, într-o broșură menită de a da cititorilor din Germania vești din Ungaria și Turcia.

Iată știrile, dar chiar toate știrile, care au ajuns până la noi despre cea dintâi carte românească tipărită. S'a scris totuși despre ea destul de multșor, mai ales pe când vreo câteva alte catehisme vechi și în deosebi catehismul lui Coresi din 1599 n'au fost cunoscute încă.

Biserica creștină s'a folosit de catehisme din cele dintâi veacuri ale ei. Traducerea slavă a unui catehism bizantin se păstrează într'un manuscris de pe la 1100¹⁾. Cercetări mai nouă au arătat că între cele mai vechi traduceri în limba română (de tipul Codicelui Voronețean și al psaltirilor rotacizante) se va fi găsit și un catehism²⁾. S'ar putea așa dar ca Philipp Maler să nu fie traducătorul, ci numai tipăritorul unui manuscris mai vechiu, căruia i-a făcut doar vreo câteva modificări în sens luteran. S'ar putea ca litera cirilică să și-o fi procurat dela Târgoviște³⁾, s'ar putea ca celalalt catehism român din secolul XVI, al lui Coresi din 1599, să nu fie decât o reeditare a celui din 1544, s'ar putea să cunoaștem astfel textul lui Philipp Maler și din copia lui popa Grigore din Măhaci, dela 1607, s'ar putea..., dar câte nu s'ar putea, câtă vreme nime n'a văzut cărțuția din 1544 și nime nu știe să spună ceva despre ce se putea citi în și printre rândurile ei. Neștiința este mult mai cuprinzătoare decât toate științele laolaltă!

Istoria tipăriturilor noastre din veacul XVI ne înfățișează drumul pe care am pornit, printre frământările și peripețiile acelor vremuri, până la consacrarea definitivă și oficială a limbii române în uzul bisericilor noastre prin Matei Basarab și Vasile Lupu și mitropoliții lor, până la Noul Testament al lui Simion Ștefan din 1648 și Biblia lui Șerban din 1688, drum de unire a tuturor Românilor, care a străbătut prin toate ținuturile noastre. Pe calea aceasta, pe care ne-au călăuzit chemări în spre țeluri care își așteaptă încă împlinirea, își are locul și cea dintâi carte românească tipărită, catehismul dela Sibiu din 1544. Cum am putea să-i prăznuim mai bine împătritul centenar decât printr-o expoziție care va fi o sărbătoare a tiparului românesc din acel secol și a biruinții limbii române printre graiurile cari ne-au împetrișat țara și ne-au amestecat vieța? Să nădăjduim că împrejurările nu-l vor mai împiedeca mult pe d-l director al bibliotecii noastre universitare de a ne invita la expoziția aceasta și că va putea s'o facă, intru cât e vorba de cărți bisericești, nu numai cu ajutorul sfintei mitropolii a Sibiului, ci cât de curând și al episcopiei Vadului și a Feleacului.

¹⁾ B. P. Hașdeu „Cuvinte din bătrâni“ II 96.

²⁾ Despre toată problema aceasta, v. studiul „Arhetipul huișt al catehismelor noastre luterane“, din Făt-Frumos II, Nr. 3 și 4, Suceava 1937.

³⁾ Vezi N. Drăganu „Catehisme luterane“, Dacoromania II 582–592, studiu bogat în informațiuni (cf. și recensunile privitoare la istoria catehismelor în Dacoromania, X 494/506).

Poezii

de

George Murnu

Cântare pentru Sfânta lumină

Domnie tu de a tot regină
Splendoare de lumin' a vieții
Și a frumuseții, desnoptată
Din sânul iernelor tristeții,
O, taină 'n miezu-i niciodată
De nimeni grainic răspicată!
Străbați din arcuri toți pereții;
Trezit suav de-a ta săgeată,
Cum ard în zorii dimineții
De drag cu inim' aripată
Spre tine 'n ruga mea curată,
Cucernic dus în melodie
De neprihană eterată
Supraferice ca orbeții
Ce văd minunea 'ntâia dată,
Copil extatic pe vecie
Să sorb a ochilor mei zare
Din lamură străluminată
De soare alm, de a ta lucoare,
Și cea mai pură sărutare
De acolo sus, din slava toată,
Pe unde tu ești întronată
Și 'n sbor de imnuri idolată
Din mii de îngerești altare
De cult divin fără hotare
Ca o supremă orhestrare
Ce adâncul meu imens desfată,
Ecou de cosmic' adorare.

(Inedită din vol. „Altare” poeme)

O Doamne

O Doamne suprapământesc
Care m'ai scos din neființă,
Deși crescut în suferință
Te laud și te preamăresc
Că numai tu mi-ai dat puțință
Cu darul tău dumnezeesc
Scânteeea ta de foc lumesc
Suprem' a vieții biruință
De unde simt că viu trăesc
Întreg al lumii ritm frățesc
Sub părinteasca ta priință,
În fața ta să mă uimesc
Prin orice lucru și ființă
Care minunea ta vădesc,
Să pot iubi mereu, să cresc
Prin cunoștință și credință
Și tot mai tare 'n năzuință
Să stărui și să împlinesc
Porunca ta după dorință,
De tine să mă 'nvednicesc
Ca să mă 'nalț în străduință
Din negrul lut de umilință
Și 'n sbor de inger sufletesc
Spre cea mai 'naltă locuință
Ferice 'n veac să te privesc
Și in desfăt împărătesc
Din coarde tot să te slăvesc
Să fiu cu tine de o ființă
O Doamne al meu, liman ceresc.

(Inedită din vol. „Cântecul plaiurilor noastre“)

Lieduri și Balade

de

Victor Papilian

Înțelegere

Lumea zice să-l blestem, fiindcă pufuleț de pădăie și-a asvârlit din sbor inelul meu.

Îi era balast în pribegia de sub stele și grea piedecă la scoborișul pe piatră, pe piatra cu fața de diamant și inima de cărbune.

Să-l blestem că mi-a lăsat văduvit inelul din deget, ca o inimă smulsă pe jumătate? Nu! De ce l-ași blestema? Iată că în noaptea asta, rugându-mă, m'am înălțat la Dumnezeu, fără scara lui de mătase prinsă de balconul meu. Și ce minune! Dumnezeu mi-a arătat inelul în degetul Lui de lumină. Îl adunase din țărână. Vezi bine! De atâta credință inima-inel se turnase în nimb de lumină dumnezeiască...

Ce durere! Ce pedeapsă!

Iubitul a rupt altoiul buzelor noastre. Ce durere, ce pedeapsă! Acum sunetele orgii nu mă duc la el, ci se răsfâng în bolta catedralei. Floarea de campanulă a uitat mângâierea ochilor și se deschide harnicei albinii. Și pe cer Carul mare a pornit să urce, golit de visuri și plin cu grele poveri de piatră și oțel. Iubitul a rupt altoiul și niciun fir din armonia universală nu s'a clintit! Ce durere! Ce pedeapsă! N'a fost el alesul.

Balada iubitei părăsite

Iubitule, cum să-ți mulțumesc că m'ai răpit din palatul lui Aladin, din paradisul acareturilor de mătase și al corturilor de covoare, ca să mă duci în palatul plin de găтели al sufletului tău? Cum să-ți mulțumesc că ai făcut din luminile ochilor mei sticle măritoare pentru mozaicul tăriei, și din scoica auzului, harpă pentru toate melodiile sferelor? Azi sunt risipă de colori în bobul de oglindă al râsului tău, după cum curcubeul e risipă de lumină în stropul meu de lacrimă. Suntem uniți, în veșnicia clipei, cu bobul de lumină și cu stropul de lacrimă.

* * *

O! Iată-mă surdă și oarbă! E vară. Dar în suflet se prefiră din tărie aceleași flori de castan, și în auz curge din pajiștile cerurilor aceeași urzeală de melodii. Iubitule, nu mă părăsi. Iată scobor mâinile împreunate pentru rugăciune și fac din ele scară! Sprijină-ți călcâiul în ea și

saltă crâncen în șea! Iată, și părul despletit care îmi cernea fața! Mătură cu el praful drumului și curăță negura văilor, să poți râde zării și tuturor cărărilor! Dar nu mă prigoni, iubite. Eu sunt obiceiul.

* * *

Surdă și fără luminile ochilor întru în toamnă, ca umbra în tăcere. Dar nu mă prigoni! Fără mine ești biet suflet rătăcitor prin tinda dorului. Adună-mă de pe jos și mă strânge talisman într'o crenguță de alun.

Eu sunt superstiția.

Ia-mă cu tine... ca mozaicul de lumină al cerului să-ți netezească toate potecile, și harpa melodiilor dumnezeiești să-ți prisosească în patimă, când sbori la noua ta iubire...

Eu sunt superstiția.

Balada iubitei vrăjitoare

La clavirul nostru, plăcuța de argint a sfeșnicului răsună când degetul iubitului atinge o singură clapă. Doar o singură clapă! Peste claviatură se pot abate vijelii de codri și vârtejuri de nebuloase... din frământul sunetelor de clopot și de fluier se pot tocmi severe rânduieli de psalm sau prelungi vaiete de prohod... Și sar, ca dintr'o vitrină, grațioase infante, călcând în pași de menuet pe clapele albe...

Un sunet însă cântă pentru mine! Unul singur!

Iubitul nu știe că eu am lucrat plăcuța de argint, că am bătut-o cu ciocănelele inimii și am poleit-o cu porfirul buzelor. Atât am cerut lui Dumnezeu: o singură chemare, un singur răspuns! Toată avuția mea e cântul unei note, cânt ce înseamnă un început și un sfârșit de gamă. Dela orizontul lui pornește carul soarelui. Il privesc cu mândrie cum se avântă până 'n culmea luminii. Nu mă tem c'adună în juru-i de pe tărie sumedenia stelelor și mă bucur când se repede în despărțirea mărilor, știind că după ocolul gol al lumii, el se întoarce tot la mine...

Balada așteptării

La poalele muntelui, iubitul mi-a spus să-l aștept. În fața lui doar stâncă, zăpadă și cer! Și el a început să urce. Iar eu, cu teamă și nădejde, m'am rugat pietrei:

~ Piatră, clădire turnată pe horbota razelor de soare și a lujerelor de flori, iată glasul meu! Fă-l să șerpuiască pârție în drumul pașilor iubitului și ți-l vând pe vecie, ca basmul lui să-ți deschidă în hrubele de întunec ferește pentru toate luminile pământului și cerului. Strigă-i teama și dorul meu cu toată gura prăpăstiilor!

Și piatra mi-a auzit glasul, dar iubitul, nu.

* * *

Iată-l luptând acum din greu cu pieptarul alb. Picioarele-i caută scorburile vântului, mâinile se prind de muchiile de ghiață, gingașe ca niște undrele.

Și m'am rugat zăpezii:

~ Zăpadă, făptură cu ochi de cristal și vine golite de vieață, iată inima mea! Ea îți va pulsa căldura duhului de mamă în vine și îți va picura surâs de copil în ochi. Fă-te lespede pentru pașii iubitului și pernă pentru mâinile lui! Îți vând inima mea pe vecie, numai murmură-i teama și dorul meu prin toate șuvițele gândurilor tale albe.

Și zăpada m'a auzit, dar iubitul, nu.

* * *

Il văd acum pe pisc de munte înfruntând cerul. Trufia lui mă înspăimântă. Atâta nădejde mi-a rămas: cerul!

- Cerule, tu chinuitule, tu muncitulule... tu cu care dai viață fără să cunoști moartea și farmeci lumea fără să cunoști fiorul, iată ochii mei! Vreau să-ți cumpăr sgârcenia. Îți vând prin ei cele mai mari bunuri: iubirea și extazul, numai întinde pe măsura necuprinsului tău, teama și dorul meu.

Și cerul m'a auzit.

Dar atunci iubitul a ridicat pușca și a ochit în boltă. În ochii mei! Ochii s'au prăbușit din tărie și iată-i cum se adună în avalanșa cotropitoare! Eu aștept! Se umflă puhoaietele, se desprind ghețarii, se prăvălesc stâncile! Avalanșa se rostogolește cu vuiet de mare inebunită. Eu stau și aștept la locul știut...

Zeul străin

de

Zorica Lațcu

*Văzut-am azi la templu pe zeul cel străin.
Din ce străfund crescut-a făptura lui de crin,
Din ce 'nălțimi coboară privirea lui de vis?
Ce besne-adânci la pasu-i luminii s'au deschis?
Ce haos plin de valuri, ce mări s'au despicat,
Când glasu-i blând în rugă spre cer s'a ridicat?*

*Ce tainică putere i-a fost sortită lui,
Să rătăcească 'n lume, ca fiu al nimănui,
Ci 'nvăluit în taina seninei lui blândeți,
Să fie 'n umilință stăpân peste vieți?
De ce, lăsându-și lumea de dincolo de zări,
S'a pogorît la oameni, să sufere ocări,
Și pentru cine oare picioru-i prea curat,
În pulberea din cale tăcut a sângerat?
Și pentru ce, asemeni miresmelor de preț,
Rămâne 'nchis cu duhul în asprele peceti?
Când oare, lepădându-și vestmântul lui de lut,
Se va 'nălța în slavă, senin ca la 'nceput?*

*Văzut-am azi la templu pe zeul cel străin.
El strălucea ca neaua în haina lui de în.
Mi s'a părut o clipă că 'n rostul lui ușor,
Mă chiamă, că mă strigă cu patimă și dor,
Că pentru mine, numai, luat-a chip de lut,
Că pentru mine, numai, în suflet l-a durut,
Că este-al meu o clipă, că mi s'a dat în dar
Făptura lui curată, ca jertfa la altar
Că-l port de-acum în mine, că este al meu de-acum.*

Și m'am trezit cu fața în pulberea din drum.

Destin

de

P. Bucșa

*Curgem spre moarte așa ca un ulei
vâscos din făța unei căni;
scălesc în trupuri nenumărate răni
precum scălesc în șatră inele și cercei.*

*Și trupurile noastre put a hoit și-a mirt...
Ne zornăie 'n urechi echtenii de comand, ...
și ca să-i smulgem morții răspunsul unui: **când?**,
ne înfundăm prin crâșme și bem spirt.*

*Simțim, de-o vreme, 'n cărnuri și prin vine
cum roade viermăraiul și cum suie
și inima, ca o cățea tehuie,
mai schelăie din când, în când — la cine? ... —*

*I-atâta zmârc în noi și-atâtea ploi,
că sufletul — drumeț olog și strâmb —
'și-afundă cizma până la carâmb
de parcă-l sug mari goluri de noroi.*

*Prea scorburoși, prea vlăguiți suntem
să mai putem vreodată odrăzli lumini! ...
Până și porii-s de cangrene plini
și vorba ni-i beteagă de scârbe și blestem.*

*S'a 'ntins pe gânduri jegul ca un țol...
Otgoane mari, puroaiele ne curg
și nu mai știm când nopțile din burg
cad peste zări și peste noi: vânzol.*

*O singură dorință ni s'adună ghem
de ne sufocă și ne frige 'n gât;
dar nu putem rânji decât atât:
— **Vrem să murim!** ... (și totuși nu putem!...)*

Examen cu bucluc

de

Gh. Tudoranu

Pasiunea de călătorie mi-a dat prilejul unei întâlniri, pe cât de neașteptată pe atât de fericită, cu o persoană pe care o văzusem cu zece ani în urmă la o stațiune balneară din țară.

Amicul meu mi-a povestit fel de fel de amintiri din țara lui. În deosebi nu pot uita una de care am râs cu hohote.

~ La noi arta e veche, dar știința e nouă. Pentru învățătura studenților tineri statul s'a folosit de profesorii cei mai bătrâni. Unii erau la locul lor, însă s'a întâmplat ca unii dintr'ânșii să aibă mai mult vârstă decât învățătura... Ca să vă faceți o idee de unul din profesori, am să vă povestesc cum am dat examenul la medicina generală. Mai întâi, țin să vă spun că profesorul intra în clasă în tovărășia laborantului, care avea unica misiune de a transporta din biblioteca de acasă, în sala de curs și înapoi, toate cărțile pe care maestrul le consulta pentru curs. Uneori cărțile erau așa de numeroase, încât maestrul, cu statura lui mijlocie, abia se vedea dintre ele.

Cursurile lui se mărgineau, mai ales, a prezenta studenților toate tratatele existente, categorisite după mărime și culoare. Timpul cât mai rămânea din oră, maestrul îl întrebuința reproducând din tratate rândurile cele mai importante, pe care le puteai găsi subliniate cu creioane colorate la fel cu scoarța cărții.

La ultima oră de curs maestrul, după ce a făcut ultima revizuire a cărților din fața lui, și-a aruncat ochii prin clasă, ca să vadă dacă nu cumva stau la un loc fetele cu băieții. Fiind convins că băieții sunt neatenți la curs din cauza fetelor, profesorul ținea la o separație între sexe. Dar cum fetele aveau o altă părere, dădeau loc la fel de fel de intervenții din partea profesorului.

~ Iar te îndeși într'ânsul, domnișoară. Lasă băetul în pace. Cum vrei dumneata să fie atent la mine, când el se uită la dumneata. ~

Apoi, cu altă voce ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic:

~ Măine, la examen, tot Courmont-ul.

~ Prea mult, domnule profesor, dați-ne numai pe jumătate.

~ Nu se poate. Vă întreb numai generalități. Spre exemplu: care este obiectul medicinei generale? Foarte ușor. Ea este baza, temelia medicinei.

~ Hă, hă, hă.

~ Păi dacă vă hliziți, cum o să treceți examenul? Mergem mai departe. Ea este, ca să zicem așa filozofia medicinei. N'o puteți înțelege până nu știți cine-i părintele medicinei. Nu trebuie să confundați pe Bouchard cu Bouchu, Bouchard are carte de culoare roșie, Bouchu de culoare galbenă.

Maestrul, care privea autorii prin prisma culorii cărților, arată încă odată tratatul lui Bouchard și al lui Bouchu.

~ Dar dacă cumpărăm cărțile nelegate, atunci cum le deosebim?

~ Doar dacă se găsește vre-un măgar ca tine să-i scoată scoarțele, altminteri autorii au cărțile legate.

In timpul acesta se aude din bancă: Țău...
- Mă impunge cu acul domnule profesor!
- Cum să te impungă colega dumitale?
- Mă impunge pe la spate.
- Apoi, domnișoară, eu n'am să-ți păzesc... spatele dumitale... Medicina generală are cinci mari capitole.

In timpul lecției se aude cineva bătând la ușă.
- Ia vezi, domnule, cine bate, că n'am să mă dau jos de pe catedră să-l poftesc înăuntru. -
Un student se duce până la ușă și aduce răspuns că nu găsește pe nimeni.
- Trebuie să fie vreo pușlama. Crede că dacă am să-l prind, am să-l trec la examen?!...

Cel mai important capitol al patologiei este inflamația.

Se aude din nou bătând la ușă. Profesorul enervat peste măsură pune mâna pe o carte, dă fuga la ușă și svâr cu cartea în capul studentului, care nu se așteptase la așa surpriză.

- Ti-oiu învăța eu minte, derbedeule. Am să văd eu la cancelarie cine-i tat-o și mă-ta.
- Hă, hă, hă...
- Vă mai și hliziți, de când sunt nu am văzut o serie mai rea - apoi continuând cursul
- rămâne acum să cunoaștem inflamația: dacă știți fagocitoza, înseamnă că știți totul. Leucocitul este santinela care se repede la microb și îl digeră.

- Dar dacă inamicul e mai tare, replică unul din bancă.
- Ai răbdare, domnule, atunci înseamnă că e mai virulent, sar alți leucociți în ajutor și treaba nu se isprăvește așa cum crezi dumneata... Vedeți că materia nu-i așa grea.

In momentul când profesorul își strânge cărțile de pe catedră, iată că se ridică un student și ține un discurs de adio:

Maestre, nu vom uita niciodată minunatele dumnevoastră lecții în care erudiția s'a îmbinat cu elocința!

Profesorul, foarte surprins de discursul așa de măgulitor, reduce materia de examen la jumătate.

- Ura, trăiască domnul profesor, exclamă în delir toată sala... Să chemăm fotograful... (care pentru orice eventualitate aștepta la ușă).

Profesorul era așa de încântat, încât nu băgase de seamă că fotograful îl așezase alături de studentul pe care-l lovisese cu cartea în cap.

- Să mergem la berărie, se aud câteva voci.
- Eu sunt, domnule, vicepreședintele ligii antialcoolice și n'am călcat niciodată într'un local de berărie.

- Bine, maestre, dar berea are o cantitate așa de mică de alcool, încât s'ar putea trece cu vederea.

- E chestia de prestigiu, domnilor. Mai bine vă invit acasă la mine decât la berărie.

Studentii în grup conduc pe profesor până acasă. Seara, la ora indicată, gazda se prezintă în ținută de gală.

Maestrul căuta să țină ordinea și acasă la el, încât avea puse afișe pe zidul exterior al clădirii: „Interzis în fața casei, bătaia, fumatul și scuipatul“.

Înăuntru, luminație a giorno. Maestrul primește zimbitor studențimea, prezentându-și pe cele două fiice îmbrăcate în alb.

Studentii trag cu coada ochiului la bufet. Maestrul se ținuse de cuvânt. Nici o băutură alcoolică. Numai sifon și limonadă. Cele două fiice făceau onorurile casei.

Muzica unui patefon răscolea tineretul la dans. Cele două amfitrioane păreau neobosite în ritmul muzicii de patefon.

O seară minunată de vară îndeamnă pe profesor și studenți la o plimbare în grădină.

In timp ce afară profesorul și studenții admirau măreția stelelor, înăuntru studenții zăresc sub pat o damigeană pe care maestrul o avea ca emblemă în lupta antialcoolică. O scot afară cu mare grijă, o duc într'o șură și apoi se rânduiesc unul câte unul până la ultima picătură...

Maestrul nu putea înțelege cum lumea este așa de veselă din limonadă.

Băutura și dansul fac ca orele să treacă ca minutele și noaptea să facă loc zorilor sosite prea de timpuriu.

La examenul de a doua zi dimineață, la care materia se redusese, în cele din urmă, la 100 pagini, elevii, pe nepregătite, au dat răspunsuri de pomină.

Profesorul: Unde se face reacția Wassermann?

~ În scaun.

~ Ba în sânge, domnule, că doar nu-i holeră să se facă cum zici dumneata.

~ Să-ți pun altă întrebare, văd că nu ești tare în sifilis.

~ Să mă ferească Dumnezeu, domnule profesor!

~ Streptococul ia Gram?

~ Domnule profesor, eu nu beau niciodată cu gramul; eu beau cu Kilogramul.

Profesorul trece la un alt capitol.

~ Care-i deosebirea între Bouchard și Bouchu?

~ De culoare, domnule profesor.

~ Bine, domnule.

Ultima întrebare: „Ce-i fagocitoza?

~ Domnule profesor să vă spun cu gesturi sau fără gesturi?

~ Cum te pricepi.....

~ Studentul, fiind mai tare în gesturi ca în știință, nici una nici două, începe o luptă cu profesorul, inchipuindu-și că el e leucocitul și profesorul microbul.

~ Stai, domnule, ai inebunit? Isprăvește cu gesturile dumitale; ~ apoi adresându-se clasei: „In viața mea n'am văzut o serie mai rea ca asta. Las că vă învăț eu minte la note“.

Simbol

de

Viorica Crăciunaș

Eu căutam o pagodă

Printre treistii

Și tot rătăcind am întâlnit

Vântul care umbla

Cu melci agățați în barbă.

Toate foșneau

Și trestiile și nuferii

Și pașii prin stuh

Și sborul liliecilor

Și tăcerile,

Până și lumina razelor

Când se ciocneau în văzduh,

Numai melcii se târau neauzit

Pe firele de mătase

Din barba rătăcitorului drumeț.

Când l-am privit de aproape

Mi-a zâmbit și mi-a spus numele lui:

Se numea Pan.

Sonete

de

Mihaela Papilian

*De multe ori am stat deoparte
Pitiță după-un colț de minte
Să pot grăi cu cele sfinte
Ascunsă 'n minte ca într-o carte.*

*Gândul ades l-aștept cuminte
Să văd din nopți cum se desparte
Și închegarea lui din moarte
Să o pot spune în cuvinte.*

*Dar gândurile-imi cad în creier
Ca stropi de ploaie 'n apa mării
Ca într-o orchestră-un glas de greier...*

*Ca umbră 'n miezul inserării,
Când obosită mai cutreier
Vatra de jar a așteptării.*

Drum în toamnă

de

Iosif Moruțan

*Pornim în noi cu-atâtea căutări,
Departe, spre cine știe ce zări
Crescute 'n corole de petunii cu brume,
Zadarnic de aproape ne strigăm pe nume
Căci nu mai auzim.
Cu fiecare clipă murim
Și parcă nu mai ni-e sete de viață.
Am vrea să fugim învinși spre ceață,
Să ne 'necăm în ea și 'n noi,
Bieți peregrinii 'nvolburatelor ploi.*

*Prietenă, în livezile anilor e toamnă
Și limpede mustul de coarnă
Ni-l beau din amfore, cocorii
Logodiți cu plecările și zorii.
Ne rămân doar depărtările,
Cum rămân corăbierilor mările.
In mâini ne rămân galbene dalii de grădină,
Pe buze, searbăd zâmbetul ingerilor mei din tină.*

*Din ploi nu mai urcă curcubeie,
Toamna s'a oprit năucă 'n aleie.
Noi trecem peste veștede frunzare,
Undeva dincolo de ulucii dimineților clare.
Trecem plini cu darul toamnei din ulmi,
Undeva spre alte zadarnice culmi.*

Înapoi – în Trecut...

de

Eugen Crăciun

M'am născut la 27 Decembrie 1889, într'un orașel din Moldova. La Huși. Tata era funcționar la Administrația Financiară. Dacă nu greșesc, era chiar administrator financiar. Mama cobora dintr'o bună familie burgheză și purta un nume frumos. Pe bunicul meu l-a chemat Mihailachi Jomir. Avea o moșioară pe malul Prutului, ~ jumătate în Moldova, jumătate în Basarabia, ~ case în oraș și niște dugheni pe ulița mare. O stradă îi poartă numele și acum. A fost primar la 1866-68, când s'a răscumpărat târgul, clădit pe moșie boerească, cu embatic.

De prima copilărie nu mi aduc aminte.

Mama mi-a spus că am avut un moș, frate cu ea, pe care îl chema Mihai. Moș Mihai mă ținea de mână când am învățat să merg. Sunt convins că pașii mei erau atunci mai siguri decât astăzi. De ce a murit așa de vreme moșul Mihai?

Când am început să văd, m'am trezit între dealuri cu vii.

Bunicul meu Jomir avea vie gospodărească, la Corni, aproape de oraș. Coboram o vale pe lângă o fântână cu ciutură, suiam o costișe, tata spunea lucruri vesele, și când ajungeam în vie pasul meu de copil era încă sprinten.

Ce vie frumoasă! Din gardul cu nuele se desprindea o poartă tot de nuele, prinsă cu cerc de fier într'un par. Am avut totdeauna impresia că poarta se deschidea singură pentru noi. În fața casei era un cireș bătrân. Împrejur, o mesuță scundă care înconjură cireșul. Casa nu era mare, și crama era lângă ea. În livadă se înșirau două rânduri de nuci seculari, cu coamele stufoase. N'am văzut copaci mai frumoși. Printre crengile lor lumina se îndulcea în pulbere de aur și iarba mătăsoasă era un covor cu mii de flori. Toată Persia stătea la picioarele mele și o străbăteam ca un fecior de prinț.

Via era vie veche, moldovenească. Vreau să spun: cu viță indigenă. O sădise bunicul. Nu era vie după regulile artei, cu bulamaci și cu sârme întinse geometric. Tufele se ridicau pe haragi, capricioase, mai înalte ori mai scunde, cu butucul gros cât un pumn răzășesc, din care țîșneau vițele sănătoase. În Mai, ciucurași de flori verzui dădeau aerului o dulceață nespusă. În Iunie, se coceau cireșele cele mari, cu carnea pietroasă. Iar toamna, veneam la poamă: bălae, grasă, plăvaie și mai târziu coarnă, albă și neagră, cu bruma pe dânsa. Îi zicea „Țița vacii“. Erau și câțiva butuci de poamă turcească, cu boabele cât chihlimbarul, dulci și aurii. Mama le tăia, cu crenguțele lor și cu frunzulițe. Stăteau strugurii atârnați în pod până la Paști, în casele noastre de lângă Biserica Sfântul Gheorghe.

Era frumos la vie.

Înainte de cules, ne mutam acolo. Moș Tăchiță Mardare – tatăl Generalului Socrate Mardare, ~ Căpitan, care interpreta disciplina ca un drept de a vorbi „sincer“ cu superiorii, închiriasse într'o toamnă via de peste drum.

Lui Moș Tăchiță îi plăceau cucoanele frumoase și aperitivele. Avea dreptate. Despre cucoane, am aflat mai târziu. Și am priceput că strică uneori pofta de mâncare. De aceea Moș Tăchiță le combătea cu aperitivele. Când se sătura, venea acasă cu buzunare goale și cu mâinile

pline. Erau pe vremea aceia sardele franțuzești, cu untdelemnul ca mierea, și nu știu ce fel de icre negre, pe care le puteau cumpăra și oamenii de treabă. Mai era și batoc, pastramă de găscă, niște muschiuleți de purcel amorțiți în mirodenii, măsline de Volo negre, mari și lucioase. Cum putea aduce Moș Tăchiță atâtea bunătăți în două mâini, n'am priceput niciodată. Dar am priceput foarte repede ce om cuminte era, că venea acasă sătul. Bucuria lui era să ne vadă mâncând. El desfăcea o căpățână de usturoi, trăgea în farfurioară două sardele fără oase și mesteca usturoiul cu sardelele. Spunea că mestecuşul acesta merge mai bine ca un pahar de busuioc, pe care îl chema din crama bunicului. După două sau trei păhăruțe de busuioc, Moș Tăchiță era în stare să mănânce serios (dacă mai rămăsese) o strachină cu borș, o farfurie de sărmăluțe și plăcințele coapte în spuză.

Tata era foarte vesel și se înțelegea de minune cu Moș Tăchiță. Despre această tovarășie, mama și mătușa mea țața Marie Mardare aveau o părere amestecată. Ele erau vere primare și se potriveau foarte bine, judecându-și bărbații la prețul lor cel adevărat.

Tata mi-a spus odată: Măi, dacă nu mă însuram cu maică-ta, luam pe vară-sa. Ce zici tu de una ca asta?

Eu nu ziceam nimic, căci aveam din pruncie spiritul de familie foarte dezvoltat. Am dovedit aceasta mai târziu, în felul meu.

Când m'am făcut de cinci ani, tata a fost mutat la Iași. Se înființase Creditul Agricol și tata a fost numit acolo. Era și profesor la Școala de Comerț. M'a luat odată la curs. Țin minte o clasă cu bănci lungi care fugeau înspre tavan, și tata pe catedră. A vorbit un ceas întreg, cu multă insufletire. Școlarii lui erau numai ochi și numai mustăți, - căci tare erau stufoși școlarii pe vremea aceea.

Intr'o seară tata a avut ideia năsdăvănă să mă ducă la teatru. Se juca Hamlet. Poate că ați văzut și dumneavoastră Hamlet. Când a ieșit din întuneric umbra regelui mort, cu mantie lungă, cu zale și coif, am dat un țipăt înfiorător. Probabil că țipătul s'a repetat. Lumea din sală n'a părut prea mulțumită de acest fel de admirație. Tata m'a dus îndată acasă. Mi-aduc foarte bine aminte că a doua zi, în Piața Unirii, în colțul unde a fost după aceia mulți ani Librăria Barasch, tata care mă ținea de mână s'a oprit în fața unui domn frumos și fără mustăți.

- Măi băete, aista-i Hamlet... Domnule Dragomir (State Dragomir, actor ieșean de tragedie) aista-i băetul meu care a țipat aseară.

Pe stradă, Hamlet avea chip moldovenesc, și dacă n'ar fi fost locul cel gol dintre nas și gură, zău că l-ași fi sărutat. Mai ales că era singur, fără tatăl său, umbra. Imi sună și azi în ureche:

- Hamlet, eu sunt tatăl tău... Răzbunare, răzbunare...

Pot spune că l-am răzbunat.

* * *

Dar să nu trec așa repede. La Huși aveam numai moși și mătuși. Mai era în târg și altfel de lume. Ea se împărțea în cuscări, cumetri, fini, și alte cimotoii. Ceilalți ne erau simpli prieteni, adică un fel de rude cu care nu ne sfădeam fără motiv. Toți veneau la noi și noi ne duceam la toți, căci ușile erau pretutindeni larg deschise și egalitatea socială nu cunoștea măsură.

Vorbind așa, poate că greșesc. Deasupra noastră stătea, fără tagadă, Conul Costachi. Conul Costachi Teleman fusese primar, fusese prefect, fusese deputat și senator, de nu știu câte ori. Cum era om vrednic, între atâtea demnități avusese vreme să fie și cumnat cu bunica, ținând pe una dintre surorile ei. Eu n'am apucat-o. Și nici Conu Costachi nu vorbea de ea. Dar de câte ori îl întâlneam, imi spunea despre bunica:

- Măi băete, frumoasă femeie o fost bunică-ta Zoița. Mândră, subțirică... și ce mai guriță!

Mândră era bunica și acuma, și gurița ei zicea mereu. Dar de subțirică, Moș Costache o vedea prin perdeaua anilor. Bunica era rotundă ca o minge, și n'ai fi spus că din 17 copii și un bărbat rămăsese numai cu mama și cu voia ei cea bună, de care nu s'a despărțit niciodată. Tare era bucuroasă când ne vedea săltând în jurul ei. Și ar fi dat nu știu ce ca să fie tot anul vacanță. Nu avea plăcere mai mare, decât să ne pună în mână câte un 5 lei de argint, cu chipul lui Vodă Carol, în ziua de Anul Nou, când ne duceam s'o semănăm:

*Să trăești,
Să 'nflorești
Ca merii
Ca perii,
Ca un fir
De trandafir,
Ca toamna cea bogată
De toate 'ndestulată...*

Când am ajuns în liceu, în loc de 5 Lei imi strecura în mână o „bumașcă” (20 Lei). Și ochii ei mă petreceau: s'o cheltuești sănătos!

Conul Costachi Teleman avea așezare frumoasă și era primitor. Ca șef al conservatorilor locali, ținea casă deschisă. Semăna leit cu Lascar Catargiu. Același chip patrat, aceeași mustață pleoștită, aceeași ochi mititei cari străbăteau dincolo de om. Și același umblet, subt care gemeau pietrele. Ceea ce nu-l împiedeca pe Conul Costachi să se întreacă la fugă cu „băeții” (cel mai tânăr nu avea mai puțin de 30 de ani) în grădina lui. Firește că Moș Costache eșea totdeauna întâi. Găfăia ca o locomotivă, în vreme ce băeții se împiedeau printre cioate și printre hote de răs.

Lui Conu Costachi îi plăcea mâncarea bună. Dar nu știu când avea vreme să-i simtă gustul. În gura lui, subt șumuicocul mustăților, bucățelele se îmbulzeau năvalnic, supte de vid. Rațe, pui, găini, claponi, găște și curcani, luau calea raiului, prin acest purgatoriu încăpător.

Intr'un an, la 10 Mai – Conul Costachi era prefect – bucătarul îi făcuse un pui cu smântână. Un pui... un pui de fiecare om, se înțelege, și cum comesenii erau pusderie, nimeni n'a stat să numere puii jertfiți în aceea zi pe altarul sărbătorii naționale. Mireasma lor ajunsese de sigur la Prefectură, sau la Episcopie – nu știu bine unde avusese loc Parada – dar cum a intrat pe ușă Conul Costachi și-a lepădat fracul și s'a așezat la capătul mesei celei lungi numai în jiletcă, cu cămeșa crocmolită (umflată ca un zmau) și cu șervet alb, care părea un șervețel – peste cordonul cel mare al Stelei României.

– Nică, să vie bucatele.

Și au venit – după alte mărunțișuri – puii cu smântână, înfierbântați ca soldații la paradă, și a venit mămligița aurie, pe funduri de fag.

S'a făcut mare tăcere și a simțit toată lumea că este o zi deosebită.

Conul Costachi avea dinți buni și gură voinică. Printr'un colț intra sfertul de pui, și prin celalalt eșeau osuțele curate, albe ca laptele. Mămăliga se strecura și ea cum putea, căci n'avea cum lăsa puiul neînsoțit, în asemenea strâmtoare. Intr'un târziu, Conul Costachi slobozi o vorbă:

– Nică, ia vezi nu m'am chicat?

Nică a pășit ușurel din spatele boerului său, unde-i era locul, și s'a uitat țintă la Steaua României.

– V'ați chicat, Cucoane.

– Unde bre?

– Pe Ste, Cucoane.

– Ce spui bre?

– Zău, Cucoane.

– Cu ci bre?

– O aripă, Cucoane.

Da, o aripioară de pui, galbenă de smântână untoasă, se așezase pe pieptul unchiașului, drept pe marele cordon și stătea acolo ca altă decorație.

– Ce faci nică bre? Ia-o și dă-i-o lui Azor. Da vezi să nu feștești Steaua, că vai de maica ta.

De câte ori mănânc pui cu smântână – azi se întâmplă rar – mă gândesc la Conul Costachi și la Steaua României.

Sunt fericit că nu sunt decorat, sunt fericit că port cămeși fără piept crocmolit, sunt fericit că-mi trebuie un sfert de ceas ca să golesc o aripă de învelișul ei gustos.

Dar nu sunt fericit când cuget că trecutul meselor pantagruelice s'a oprit departe, dincolo de zări.

* * *

Prin poziția lui socială, prin averea lui, prin importanța lui politică, Conul Costachi nu era un musafir de orice zi. Vedeam zilnic pe moșii și mătușele celelalte.

Moș Enachi Enăchescu semăna cu Ion Creangă. Rotofej, vesel, sfătos. Nu se poate mai „bătru bun de glume”. Știa să fie cu noi copil, și era firul de sare la masa celor vârstnici. Vorbele lui aveau un umor neistovit. Îi râdeau snoavele în colțurile ochilor, dar gura care le rostea rămânea gravă, ca la marii povestitori. Cât era el de gros și de pântecos, pe atâta îi era de firavă nevasta: Țața Alina cea dulce, pe care n'a văzut-o nimeni supărată cât a trăit.

Țața Alina avea trei indeletniciri: să ție casa cea mai curată din Huși, să facă plăcintele cele mai înfoiete din Moldova, și să se afle cea dintâi la leturghie. Moș Enachi râdea dintre perne, la asemenea vieață și la asemenea minune de nevastă.

- Măi Evghenie nepoate, ce spui tu de sărmăluțele Alexandrinei?

- Spun că sunt grozave, Moș Enachi.

- Vezi tu cum le-am așezat eu: pe margine stau oițele (de jur împrejurul farfuriei, pe două sau trei rânduri) și la mijloc stă ciobanul.

-

- Și eu am să mănânc și oile și ciobanul.

- De ce Moș Enachi?

- Oile le mănânc pentrucă sunt de mâncare. Mănânc și pe cioban, că nu mă lasă să mănânc oile.

-

- Da ia fă bine și nu mă mai iscodi. Să-mi spui, rogu-te, de ce nu avem noi acu plăcintele, după sarmale.

Cum să spui eu lui Moș Enachi asemenea poveste.

Țața Alina făcuse de dimineață plăcintele cu poalele în brâu. Eu învățam la Nr. 2. Când a bătut clopoțelul pentru recreație, am eșit să mă joc cu băeții. Țața Alina mi-a făcut semn peste gard: - am ceva bun! Repede m'am dus, și repede am înfulecat o plăcințică... două... trei... ca orice școlar vrednic.

- Țața Alină, dar pentru Gheorghică nu-mi dai?

- Să-ți dau una și pentru Gheorghică. Ți-o pun în hârtie.

- Cu zahar?

- Cu zahar.

- Da pentru Emilachi?

- Și pentru Emilachi.

- Da pentru mama și pentru tata?

- Pun și pentru mama și tata... Vrei și pentru bunicuța?

- Vreau.

Țața Alina a rămas cu tava, și eu am plecat cu plăcintele. Și acuma, hainul de Moș Enachi vroia să-i spun de ce nu sunt plăcinte după sărmăluțe...

Noi eram trei frați. Emil, azi Director la Institutul Dr. Babeș și Profesor de Anatomie patologică, era cel mai mic. Incrunțat și grăsun, nu zâmbea niciodată.

Ne-a dus tata la circ, și noi ne-am prăpădit de haz, la pozele lui August.

- Emil, ție nu-ți place August (întrebă tata)?

- Îmi place.

- Atunci de ce nu râzi?

- Nu râd. Eu acu mă uit. Am să râd acasă!

Acest dop înfundat de Emil era desfătarea lui Moș Enachi. Îl zădărea în fel și fel de chipuri, de câte ori putea. Și n'avea bucurie mai mare decât să-i pună mâna sub rochiță. Căci „profesorul” purta rochiță... pentru eleganță și comoditate... Era o idee a mamei.

- Băet ești tu, măi Emil? Băet ori fată?

- Eu is băet.
- Atunci de ce porți rochiță ?
- Am și pantaloni.
- Nu te cred.
- Uite !

Și când Moșul dădea să pună mâna, fratele meu îl fulgera, teribil :

- Nu pune mâna, că chem sergentul !

La una ca aceasta, Moș Enachi pune capul în piept întristat și rostea cu mâhnire prefăcută :

- Bre, bre, bre ... Numai în America vine sergentul când pune omul mâna sub rochiță.

Tu nu ești fată dela noi, măi băete !

* * *

Moș Sterică Atanasiu era fratele Țăței Alexandrina. Frate mai mare. Avea o bărbie pătrată, ca Enric IV și făcea, într-o vie cât o ogradă, vinul cel mai bun din Huși.

Busuiocul lui, cu mireasmă de răuruscă, nu avea pereche.

Il aducea singur din beci, în ulcică de lut, și când îl vărsa în pahare, se imbrumau paharele - iar casa se umplea de miros de flori.

Casa lui Moș Sterică, într'un fund de ogradă, era o jucărie de păpuși. Țăța Marița, nevasta lui, veghea la cea mai desăvârșită ordine. Nu uit „oloiul“ roșu închis de pe podele, și nici grinzile frumos ceruite. În casă mirosea a mîntă și a trandafiri. Pe mese erau fotografiile vechi. Țăța Marița râdea cu ochii și ne îndemna cu gura :

- Mâncați băeți ...

Foarte târziu, și cu puțini ani înainte de moartea moșului meu Sterică, m'am pătruns de minunăția busuiocului pe care îl doftorea singur.

Eram pe front în 1917, lângă Mănăstirea Cașin - și moșul mi-a trimis cu soldatul meu Vasile al Marandei, un butoiș de busuioc, ca de cinci vedre. Aveam la Brigadă un ofițer francez, din „Midi“ : căpitanul Bonnet.

- Ce n'est pas du vin, c'est de l'Ambroisie, mon ami. Vous allez me jurer, lieutenant que vous êtes, que vous n'allez jamais boire seul un verre de cette divine liqueur !

-

- D'abord vous ne savez pas le boire. Vous l'avalez comme de l'eau. Et votre langue reste insensible !

-

- Oui, vous n'êtes pas un buveur.

-

- Troisièmement, ce n'est pas d'un chrétien et d'un ami de jouir seul de pareilles merveilles. Compris.

- Oui, Capitaine.

- Oui, oui ... Voulez-vous bien me jurer deux choses : primo, vous me ferez connaître cet oncle miraculeux ; secondo, vous me donnerez la barrique quand il y restera un doigt de ce breuvage. Je veux conserver l'odeur.

- Oui, Capitaine.

- Vous êtes un bon garçon, mon ami, et votre oncle Sterica est plus grand que Napoleon ... Vasile, encore un petite verre. Un paharutz, Vasile. N'auzi, ce dracul ? Eu vorbit românește, nu ? ... Quel diable d'homme - tout aussi harpagon que son maître ! ... Nom de ...

Moș Sterică și-a vândut via, câțiva ani după războiu. Cam prin 1923. Îmbătrânise. Sufla când suia dealul. Dar n'a putut trăi fără vie. După câțva timp s'a stîns, și s'a stîns cu el taina celui mai faimos busuioc din podgoriile Hușilor.

* * *

Pe nimenea dintre moșii noștri nu l-am iubit noi copiii, ca pe Moș Jănică.

Moș Jănică era fratele mai mic al lui Moș Sterică. Cu vreo zece ani mai tânăr. Învățase teologia și după aceia dreptul, la Iași. Aceasta i-a ajutat să intre în magistratură. A fost mulți ani portărel, și după aceia judecător de ședință, la Tribunalul Fălciu.

Moș Jănică nu era unchiul nostru. Era fratele nostru. Frate mai mare. Fusese mulți ani verișorul cel mai atent al mamei, văr politicoș și îndatoritor cum nu se află. După măritișul mamei, moș Jănică s'a legat cu tata într'o adevărată frăție. Când m'am făcut mare, am aflat ce chef au tras tata și moșii mei – Tăchiță, Enachi, Sterică și Jănică, – la nașterea mea. Au ciocnit și au golit multe pahare. Mama se bucura din altă odaie, sorbind cu lingurița apă cu zahăr și cu apă de flori. Dar tata și moșii nu se otrăveau cu astfel de băutură. Ei cinsteau din busuiocul lui Moș Stere. Într'un târziu, după tot felul de glume și de ghidușii, când gărăfile goale stăteau triste pe delături, ca martori nefolositori, Moș Sterică a avut o idee neașteptată : să așeze sticlele în mijlocul odăii, ca soldații, și să deschidă un concurs de echilibru. Fiecare băutor trebuia să stee într'un picior pe garafa lui. Cine stătea mai mult, era declarat regele echilibriștilor.

– Măi Tăchiță, scoate sabia și zi „Drepti” !

Din fericire, toate armele fuseseră cu grije pitite din timp, într'un fund de garderob. Veselul pluton a fost comandat fără sabie...

Fericite timpuri, când câmpurile de bătaie erau pline de sticle, cu parfum de busuioc...

Pentru debuturile mele în viață, nu pot zice că n'am fost sărbătorit în chip original.

Am aflat mai târziu că singurul care s'a chircilit în seara cea de pomină fusese Moș Jănică.

Moș Jănică era blând și dulce ca o fată – ca o fată din povești. Nu era joc la care să nu ne imbie, și plăcere pe care să ne-o refuze. Pe acest singur capitol, avea discuții cu mama :

– Lasă Elenă, copiii să sburde.

Nu putem spune că n'am sburdut.

Într'o vară, pe când ne găseam la răzășia tatii, în Bursucanii Covurluiului, Moș Jănică s'a gândit să facem o plimbare prin pădure, până la Mănăstire la Adam. Am plecat dimineața, și m'a luat numai pe mine, ca „băet mare” : aveam vreo 5-6 ani. Am mâncat la maica stărița, am tras un pușor de somn, și pe la toacă am pornit spre casă. Dar Moșul a rătăcit drumul în pădure. Eu n'am putut bănuî una ca aceasta. Simțeam însă că ne este calea mai lungă „acum la întors acasă”. Oi fi scâncit puțin, ca țânc ce eram.

– Tu știi să călărești (mă întrebă Moșul) ?

– Nu, Moș Jănică.

– Ia suie coala.

Moș Jănică s'a făcut îndată cal, adică s'a aplecat cât trebuie, și eu – de pe o moviliță, am săltat în spinarea lui, cuprinzându-l bine cu mâinile împrejurul gâtului.

Acuma era tare bine. Dar drumul era lung. Soarele se făcuse domol și lumina scădea. Atunci calul meu a început să cânte : Hai Ileană la poiană, Călugărul din vechiul schit, Haide-ride neamțule... Eu ascultam și mă bucuram. După un timp am început să moțai din cap, la stânga și la dreapta. Călușul meu a intonat un „Deșteaptă-te Române” – la care nu s'a gândit, fără îndoială, bunul Andrei Mureșanu.

Când am ajuns acasă, pe întuneric, mama i-a tras lui Moș Jănică o admonestare vehementă. Românașul din spinare, care se deșteptase ca prin minune, nu a priceput niciodată pentru ce.

Să fii cal, să cânti, să mergi prin noapte și prin spaimă, să porți povară în spinare și să mai inghiți și ocară... Am înțeles atâta : că dreptatea nu-i din lumea aceasta.

(Continuare în numărul viitor.)

P o e z i i

Noapte în stepă

de

Virgil Nistor

Cerul presăra din poala albastră
a veșmântului său
zâmbetele pure și reci ale stelelor.
In văzduh nu se simțea
nicio frământare, ci pacea desăvârșită
se întindea ca o fecioară,
calmă și molatecă, într'o luntre de
catifea cu prora de cristal.
Atunci pe lacul încărcat cu nuferi
am văzut o minune, căci
deși era primăvară și miresme de
ierburi erau purtate
de vânturi sălbatice prin stepă,
totuși în mijlocul lacului
plutea un sloiu de ghiață, ciudat de
alb în aerul vinețiu al nopții.
Era Lebăda...

Om

M'au surprins zorii furând fructul din pom,
Dar n'am socotit rău că lumina
Când trecuse prin cer ca prin sticlă
Mă prinsese pângărindu-i grădina.

Furasem fructul cel mai copt, căci părea de aur,
Dar în loc să-l mănânc l-am ascuns în sân.
Fructul mă ardea pe față și pe coaste
Cum ai arde 'n piață pe rug un păgân.

Nu știu cât timp l-am purtat în sân, dar îmi amintesc
Că nu am putut să mai rabd fructul din pom
Arzându mi țâța și l-am mâncat cu poftă:
In clipa aceia din inger am devenit om.

Fântâna fericirii

*Uite! Undeva peste piscuri plutesc limpezi,
cei de pe urmă nori. Eu îi
privesc și mă vreau — în gând — alături de ei.
Dar mi-aduc aminte că trebuie
să fie mult soare pe pământ ca să poată crește
buruiana dragostei. Și nu mai
doresc să fiu nor. Dar vreau să fiu buruiana dragostei.
Atunci îmi aduc aminte că buruiana i-atât
de amară, iar eu nu mai vreau să fiu buruiană de
dragoste ca să nu amărăsc pe oameni.
Și știu că oamenii ca să nu fie nenorociți
trebuie să bea apă neînceptă
din fântâna fericirii. Și vreau să fiu eu
fântâna fericirii. Dar îmi amintesc că
fântâna nu se află nicăieri, în lume. Și atunci
aș vrea să fiu la fel cu fântâna fericirii.*

Poetul Aurel Marin

de

Dimitrie Danciu

E greu să te deprinzi cu gândul că poetul delicat, prietenul rar cu suflet cald și plin de bunătate, Aurel Marin, s'a despărțit pentru totdeauna de noi, plecând spre crângurile de lumină ale cerului.

Dar adevărul e acesta și nu poate să fie nici ocolit, nici înlăturat.

Poetul Aurel Marin, a căzut într-o zi aureolată de Mai pe frontul Moldovei, desprinzându-se din lumea noastră și din aceea a poeziei sale. El s'a înfrățit – ca atâția alții – cu pământul țării care i-a fost drag, pentru o veșnică odihnă.

A fost un destin pe care nu l-a putut birui, ci a trebuit să fie – în cele din urmă – biruit, întru cât el a mai trecut prin împărăția morții.

La începutul campaniei din Răsărit, după trecerea Nistrului, a fost rănit grav; un cartuș perforându-i baza plămânului. Aurel Marin a petrecut o noapte cu ploaie mărunță într'un lan de grâu, sigur între viață și moarte, până ce poziția a fost cucerită de trupele noastre și ca atare salvat, vindecându-se cu timpul într'un spital din țară.

De această dată însă moartea nu l-a cruțat.

Sfârșitul neașteptat al acestui valoros poet și desăvârșit militar, ne-a copleșit sufletul. Poate și prin faptul că am trăit în preajma lui.

Aurel Marin era înzestrat cu o calitate pe care alți poeți nu o posedă într-o așa largă măsură, aceea a prieteniei.

La Aurel Marin, pretenia a constituit un adevărat cult. Și versurile îi sunt străbătute de fiorul și mireasma ei.

Rar s'a putut întâlni o inimă de scriitor care să se deschidă cu atâta bunăvoință prietenilor. El prețuia prietenii proaspete în măsura în care le cultiva pe cele mai vechi.

De aceea, vestea morții sale a venit ca un trăsnet peste inimile noastre, a celor care l-am cunoscut.

Cu poesia lui Aurel Marin ne-am împărtășit mai cu seamă din paginile revistei „Frize” pe care a redactat-o la Brașov, în colaborare cu Nicolae Cantonieru (mort în 1935) și Mihail Chirnoagă, unde și-a publicat o parte din versuri.

Mai târziu, în anul 1937, am avut prilejul să ne cunoaștem personal. Aceasta s'a petrecut la redacția revistei „Țara Bârsei” ce apărea pe vremea aceea, sub conducerea și prin râvna distinsului cărturar prof. Axente Banciu, la care colaboram, dealtfel, amândoi. Poesia lui era prețuită și de redactorul revistei, încât i-a publicat în extras din „Țara Bârsei” două cărți de versuri.

În anul următor, sufletele noastre s'au apropiat mai mult, întru cât gândurile sale erau călăuzite de cele mai bune intenții pentru stabilirea unor strânse legături de prietenie.

Aurel Marin, cu toate că se afla mai departe pe drumul scrisului, n'a încetat o clipă de a nutri sentimente de dragoste pentru confracții mai tineri. Mereu atent și cu deplină înțelegere pentru începuturile literare ale semenilor săi, dovedea cu prisosință că sufletul său nobil se afla departe de egoismul omenesc.

Poetul Aurel Marin te întâmpina de obicei cu amabilitate, dispus întotdeauna să-ți spună un cuvânt bun, ori să-ți dea un sfat prietenesc, pornit dintr'o nedesmințită sinceritate.

Aurel Marin, s'a stabilit la Braşov – dacă nu mă înşel – prin anul 1933, ca tânăr sublocotenent într'un Batalion de Vânători de Munte, când i-a apărut întâiul volum de versuri.

El a venit din Bucureşti unde a urmat Liceul şi Şcoala Militară, fiind înscris şi la Facultatea de Litere şi Filosofie, pe care greutăţile materiale nu i-au permis să o termine decât în timpul când era ofiţer.

La Braşov s'a identificat pe deplin cu sufletul şi viaţa acestui ţinut de vrednică tradiţie culturală.

Cariera poetică la Aurel Marin, n'a fost stânjenită de cea militară, pentru că în situaţia de ofiţer într'o Unitate de Vânători de Munte, a avut ocazia să cutreere munţii şi pădurile, ceea ce n'a putut decât să-i întregască orizontul poetic.

Venirea poetului în această regiune de munte, a fost determinată – poate – şi de starea sănătăţii, care nu era prea strălucită. Regiunea Braşovului, putem să spunem că a contribuit într'o oarecare măsură la refacerea sănătăţii. Dar sentimentul morţii a continuat să se resimtă în toată poezia sa.

Pentru Aurel Marin, moartea constituia o preocupare de frunte în făurirea versurilor, un joc de imagini, pornit din tainele subconştientului.

În Braşov, poetul Aurel Marin, şi-a scris întreaga operă poetică, cu excepţia volumului de debut.

Tot aici şi-a desăvârşit şi cariera militară, ajungând la gradul de căpitan; iar în ultimul timp ofiţer de Stat major, după absolvirea Şcolii Superioare de Războiu.

În cei zece ani de viaţă în Ardeal, Aurel Marin a colaborat la cele mai de seamă reviste literare de aici: Gând Românesc, Pagini Literare, Braşovul Literar, Lanuri, Ţara Bârsei, Luceafărul, precum şi la cele din Capitală: Revista Fundaţiilor Regale, Gândirea, Convorbiri Literare, la care se adaugă revista Iconar, a tinerilor scriitori bucovineni.

La Gazeta Transilvaniei, era în vremea din urmă colaborator permanent şi scrisul său se putea întâlni aproape în fiecare număr al acestei vechi publicaţii braşovene.

Aproape tot în această perioadă de zece ani, au apărut şi cărţile sale de versuri: Lumini (1933), Yodler (1935), Intrarea în pădure (1936) premiată de gruparea revistei „Iconar” care i-a şi tipărit-o, Versuri (1937) Poezii (1938), Însemnări de vacanţă (1939), Însemnări despre lume, prieteni şi moarte (1940), Viaţa în munţi (1940), Moartea lui Pan (1941) Sonete (1942).

În anul 1942 i-a apărut şi un volum de critică literară intitulat: Comentarii critice, care cuprinde o serie de recenzii semnate în Gazeta Transilvaniei, în câţiva ani consecutivi.

Aurel Marin a mai scris în colaborare cu Col. Al. Petrescu o carte de însemnări din războiu, având ca titlu: Sevastopol, 1942, din care au apărut câteva fragmente în unele periodice din Ardeal şi Capitală.

În manuscris i-a rămas un volum de poeme de războiu şi unul de proză: Carnet Contemporan.

Iată o prodigioasă activitate literară căreia moartea i-a curmat firul, când poetul nu avea decât 35 de ani.

Din opera poetică, realizată într'un timp relativ scurt, se poate vedea că Aurel Marin a fost unul din cei mai productivi poeţi din generaţia sa. Cine ştie însă dacă n'a contribuit la aceasta şi presentimentul morţii!

În 1942, Aurel Marin a fost distins de Academia Română cu premiul Adamache, pentru volumul de versuri: „Însemnări despre lume, prieteni şi moarte” apărut în editura Fundaţia regală pentru literatură şi artă.

Tot în acest an a fost ales membru al Societăţii Scriitorilor Români ca un omagiu adus autorului unor frumoase realizări poetice.

Poesia lui a fost unanim apreciată în cercurile noastre literare şi cât se poate de bine primită de critica oficială.

Pământul Moldovei, l-a primit ca pe un sol al luminii, ca pe un arhanghel al desrobirii.

Acolo, în lunca Siretului, trupul ostentat al poetului a poposit pentru deplină odihnă.

Noi, care l-am cunoscut, care l-am iubit, care l-am preţuit şi îi preţuim poezia, ne plecăm cu smerenie şi recunoştinţă în faţa acestei totale jertfe, aduse pe altarul Patriei.

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

O scrisoare a Țarului Alexandru III către Impăratul Francisc Iosif privitoare la procesul Memorandului

Textul de mai jos este un extras din memoriile contelui E. C., care pe timpul procesului memorandiștilor fusese diplomat la Viena. Scrisoarea Țarului e anexată la memorii.

„În calitatea mea de prim consilier la ambasada rusă din Viena, am fost trimis de Francisc Iosif la Țarul Alexandru III cu manifestări lingușitoare. I-a trimis stampe, știindu-l amator și o scrisoare lungă.

Când Țarul, așa zisul protector al neamurilor ortodoxe, a creiat alianța franco-rusă ce trebuie să contrabalanseze puterea habsburgiană în Balcani, Francisc Iosif s'a văzut lovit direct și acum încearcă să pareze lovitură. A îndrăznit de a complimenta pe Țar asupra arhitecturii podului dela Paris „Alexandru III“, pod ce alcătuiește simbolul și apoteoza alianței franco-ruse.

Sosit la Țar, eram pe punctul să lipesc plicul răspunsului către Francisc Iosif, căci după obiceiul curților, mesagiul nu se lipește de către capul încoronat atunci când purtătorul său e un gentilom, ci de către acesta. Atunci Pobedonosțev, care era prezent, a spus: „Contele C. fiind român, procesul memorandiștilor îl interesează de aproape“. Majestatea Sa a avut mărinimia neuitată de a-mi oferi copia scrisorii ce se găsea pe masă. O păstrez ca un sublim omagiu de augustă încredere.

Ajuns la Viena, i-am adus pe doi memorandiști la mine acasă și, stând la cină, le-am citit mesagiul țarist. A doua zi marea opresiune sufletească s'a prefăcut în voe bună pe temei de încredere în viitor. În urma cerinței lui Francisc Iosif care aflase gestul meu, am fost rechemat.

N'am urmărit răsplată, ci susținerea neamului meu pe cât se poate.“

Iubite Frate,

„Gratitudinea pentru butoaiele cu icre și trei blăni este din cele mai exagerate. În schimb nu știu dacă voi răsplăti vreodată aceste stampe ce sunt cu drept cuvânt o rarismă comoară.

Profit de aceste rânduri pentru a-ți face câteva observațiuni privitor la procesul memorandiștilor români. Acest proces este o umbră, și când zic umbră, zic umbra dela umbră, căci, în primul rând, el umbrește tronul tău, iar în al doilea, se răsfânge asupra țării mele.

Fiind astăzi inofensiv din punctul de vedere european, poate fi mâine o puternică amenințare pentru orice stat ce întrunește sub sceptrul său mai mult de o singură națiune.

Arhitectura podului dela Paris nu-i demnă nici pe jumătate de planul inițial.

Contele C. îți va exprima amicitțiile mele și te rog să primești aci încredințarea sentimentului meu frățesc.“

Alexandru.

P. S. Prețiosul document de mai sus a fost tradus din franțuzește și predat spre publicare de către colaboratoarea revistei noastre: Doamna Olga Crușevan.

G Â N D Ș I F A P T Â

Presă, cărturarii și primejdiile naționale

Cuvântul scris are nu numai un prestigiu formal mai mare decât cel rostit, dar și o deosebită și condensată valoare, născându-se sub un mai riguros control. Altfel trece gândul în vorbă și altfel pe hârtie. În adevăr, gândul scris, prin însăși această exteriorizare destinată duratei și verificării fără posibilitate de retractare, prin simpla existență astfel concretizată, impune autorului o ținută de mai mare corectitudine și consecvență, pe lângă o mai mare grijă estetică.

Scrișul este oglinda noastră exterioară, în care, spre deosebire de chipul din ape, ori cristalul banalelor oglinzi, ne proiectăm încrustându-ne contururile pentru eternitate. Și — orice s'ar zice — nimeni nu neglijează cu ușurință viitoarea și definitivă sa icoană.

O personalitate culturală nu este găsită în întreaga ei ființă vie într-o operă literară. Fără îndoială că într-o operă de artă autorul trece în mare măsură și că valoarea sa artistică o determină opera aceasta. Dar artistul își creează, cu timpul, o lume a sa, oricât ar culege elementele ei din lumea reală. Către această retragere în așa zisul „turn de fildeș” îl îndeamnă însăși societatea; care nu-l înțelege și care nu vrea să fie identificată în toate păcatele și judecată de el — poate dintr'un instinct al conservării.

Așa s'a ajuns la absurdă teorie, că un scriitor nu trebuie să facă ziaristică, fiindcă, manifestarea lui în presă propriu zisă, îl omoară ca artist.

Nimic mai fals.

Din contră, avem convingerea că un scriitor își îndeplinește în întregime datoria către comunitatea de destin în care și din care e născut, numai atunci când plugul gândului său brăzdează, fără ocoluri, întinsul spiritual al nației sale. Impărțirea pe profesii și mișcarea noastră între linii fixe, călătorind ca niște găze fără aripi pe urma de car lăsată în noroiul impietrit, ne creează o viață meschină — fiecăruia în parte și comunității în totalitatea sa.

Spiritualitatea unui neam își fixează treapta valorii prin conlucrarea tuturor aleșilor, prin înfrățirea, ajutorul, con-

trolul și întrecerea lor. Specializare nu înseamnă unilateralizare. Ceea ce ar duce, într'un anume sens, la reeditarea poveștii cu racul, broasca și știuca.

Și, ca să nu ne depărtăm: un mare scriitor nu trebuie să rămână la ocupația sa pur literară. El trebuie să ia în piept viața, pe toate drumurile și concursul lui trebuie să se simtă oriunde poate fi util.

Cred că numai atunci o personalitate culturală are șansa să rămână pururea vie, după moarte și aidoma cu cea din viață...

Presă are și un rol educativ. Este și o școală. Ba aș îndrăzni s'o spun că este cea mai largă și utilă școală.

I s'a atribuit rol de a patra putere în Stat. Prin urmare de forța ei nu se îndoiește nimeni. Atunci cum ar putea fi neglijată cei ce exercită această putere? Și cum s'ar putea sustrage îndatoririi de a presta o muncă și a spori limpezirea zilnicelor involburări, tocmai aceia care sunt mai indicați?

Presei, recunoscându-i-se puterea, nu i s'a acordat însă și atenția cuvenită. Noi știm tratamentul ce i s'a aplicat până în zilele noastre când, de curând, o lege bine alcătuită, a asigurat și pe ziarist, în ce privește situația materială, dar și publicul cititor, în ce privește partea spirituală.

Presă a fost speculată și folosită mai mult în slujba politicii de partid, decât în interesul țării. Lipsa considerației meritate s'a născut, poate, și din faptul că luptele din țara liberă s'au dat între taberele partidelor, dar înăuntrul aceleiași nații. Niciun venin vărsat nu era așa de otrăvitor încât să ne pună în pericol însăși viața noastră ca neam. Noi ne-am certat, ne-am criticat, ori ne-am lăudat, fără preocupări mai serioase. Chiar fără a ne interesa cine este cel care ne injură, ori ne laudă. Ceea ce, totuși, are foarte mare importanță.

Libertatea presei a fost aproape completă. Nu credem că e folositor. Ar fi de ajuns să privim, cinstit, halul în care ajunsese presa noastră, la un moment dat, ca să ne dăm seama că libertatea desăvârșită e păgubitoare. Stabilirea răului, se făcea fără niciun pic de probitate. Ca și a

binelui. Critica degenerase în injurătură... Aşa încât nimeni nu se putea orienta, sau informa exact.

Fără îndoială că frăul necesar, nu înseamnă botniţă. Ziaristul trebuie să fie liber să spună mistificatorului-mistificator, cotropitorului-cotropitor, primejdiei-primejdie, — fără a uita să recunoască fapta bună şi pe omul înzestrat şi cinstit. Ziaristul să rămână în slujba adevărului, pe care să-l descopere şi să-l propage.

Care dintre ziarişti se poate mândri că a împiedecat o mare nedreptate, când pornirile oarbe erau gata să o săvârşească, ori să determine săvârşirea ei? Ce au riscat ziariştii şi ce luptă au dat, pentru triumful adevărului şi al binelui?

La noi s'a trăit în extreme: ori libertate deşenţată, ori cenzură absurdă. Fiindcă şi una şi alta, a avut în vedere altceva decât aceea „suprema lex” care este grija şi salvarea neamului...

Situaţia în Transilvania, în decursul vremii, a fost alta. Aici n'a fost timp pentru dispute meschine. Presa era un amvon şi o catedră — o sufletească tribună publică. Presa era şcoala civică a românilor; ba am putea zice chiar şcoala, pur şi simplu.

Ziarul reprezenta, în aceeaşi măsură, imagina şi evoluţia ideilor politice, cu apărarea drepturilor elementare ameninţate, ca şi mişcarea literară. Omul care duce greul, în presa din Transilvania, este cărturarul şi foarte adesea literatul însuşi.

Selecţionarea s'a făcut în mod normal şi oamenii şi-au ocupat locurile, împinşi către ele de nevoia comunităţii, de apriga nevoie a salvării neamului. Ameninţarea este, adesea, de folos: uneşte, disolvă interesul mărunţ, impune respectul valorii şi stabileşte ierarhia cea justă.

Cărturarul a fost, în Ardeal, exact aşa cum îl vede Fichte: învăţător şi slujitor al Statului.

Unul a fost şi omul politic şi gazetarul şi scriitorul.

Poate că românul ardelean are o seriozitate mai pronunţată prin însăşi firea lui; poate a ajuns la această seriozitate datorită împrejurărilor grele în care a trăit. Fapt e, că râde mai puţin şi cugetă mai mult, — iar ca o fatală consecinţă, nu flecăreşte, n'are nicio dispoziţie pentru jocul vorbelor goale, al ironiei, cu atât mai puţin pentru injuria stilizată.

Presa ardeleană a fost veşnic pe picior de războiu. În orice caz, într-o permanentă luptă. Şi cum adversarul era puternic şi avea sprijinul, mult sau mai puţin făţiş, al Statului, când nu era Statul însuşi, lupta era grea şi trebuia dusă la un fel de înaltă urbanitate spirituală, făcându-se uz de argumente alese şi idei de circulaţie epocală.

Apărarea unui drept nu se face cu măsluiri, cu polemici, cu jongleria cuvintelor tari — cu palma, ori injurătura. Doar faptele trebuie ridicate în lumină, aşa încât să fie văzute şi de ochii orbi.

Pe urmă, nu era în joc doar dreptul ca noţiune abstractă, ci neamul — dreptul la viaţă al neamului românesc, primejduit.

Presa era datoare să se opună inamicului la pândă, ca şi veninoaselor lovituri înmănuşate. Ameninţarea era cu atât mai gravă, cu cât era mai învăluită.

Durerile românilor — oricât de mari, gemătul oricât de sfâşietor, nu aveau ecou. Urechile de sus erau bine păzite,

ochii obloniţi, înţelegerea deviată. Orice problemă simplă, înadins încălciată şi rezolvarea ei complicată cu măiestrie. De aceea ziaristul era obligat să aibă tactul diplomatului, perspicacitate ascuţită, neîntreruptă vedere de ansamblu, curaj şi avânt cu grijă dozate, răbdare neclintită; încredere în izbânda dreptului său ca lumina soarelui zadarnic asaltat de vârcolaci.

Atenţia ziaristului era în aceeaşi măsură îndreptată şi către culturalizarea maselor, pentru ridicarea cărora ziarul însemna cartea zilnică.

. . .

Azi neamul este, întreg, în primejdie.

Nevoia de a privi drept şi de a judeca fără greş, este unanim simţită.

Presei în general şi cărturarilor în special — le revin unele obligaţii de arhanghel. Ei — cărturarii — trebuie să despice cu flacăra sufletului şi a minţii, valul de întuneric dirijat, ce năvăleşte. Ei trebuie să fie deopotrivă, cuvânt şi faptă.

Poporul trebuie să simtă alături pe intelectuali, încordaţi şi hotărâţi, gata pentru orice sacrificiu.

S'a vorbit atâta de frontul interior ca de un al doilea front. Cred că cele două fronturi — una sunt. Căci nu se mai fac deosebiri. Inamicul nu alege. Prin lovituri date cu aceeaşi cruzime şi celor lipsiţi de apărare, din interior, el a unificat fronturile fiecărei naţii. Neamul nostru e contopit într'un singur bloc, opus atacator...

În discursuri meşteşugite duşmanii noştri seculari vorbesc de „România care a atacat mereu”.

Ipcriziile nu au margini.

Şi ele trebuiesc demascate. Aici, sarcina presei şi a intelectualului român — a fiecăruia după puterile sale — este capitală şi urgentă.

Căci nu poate fi vorba de o ignorare a stărilor chinuitoare ce ni s'au creat, chiar de către acei care încearcă acum să ne judece şi să ne califice. Ci de o vinovată tăgadă de dreptate.

Noi n'am atacat, ci am răspuns atacului.

Neamul românesc nu a atacat niciodată, pe nimeni.

Dar s'a apărat totdeauna. Cu înverşunare.

Acelaşi lucru face şi acum.

Neamul românesc a vrut pacea.

A vrut-o, nu a dorit-o numai.

Şi a făcut sacrificii pentru ea. A cedat, n'a pretins. Ba a refuzat, atunci când i s'a oferit ceva, neînţelegând să cadă în păcatul celor care negustoresc hainele răstignitului, chiar când acesta este tâlhar.

Dar reacţiunea faţă de injuria nedreptăţii era obligatorie. Căci dacă nu s'ar fi apărat, însemna că a consimţit la desfiinţarea sa. Protestul, sub orice formă serioasă, chiar fără efect imediat, era întreruperea unei prescripţii de drepturi ce începeau să curgă în favoarea uzurpatorilor. Noi am ales lupta. Adică drumul sacrificiilor.

Lipsa elementarei demnităţi a reacţiunii, nu ne-ar fi iertat-o nimeni.

Cu atât mai mult istoria!

GHERGINESCU VANIA

CRONICI

Cu prilejul unei aniversări

Pe cât a îngăduit-o necruțătorul Marte, din nou oaspete nedorit la noi ca și în ultimii ani de viață ai lui G. Coșbuc, comemorarea celor 25 de ani dela moartea poetului a mobilizat multe condeie și-a așternut cu meritate prinosuri de recunoștință și mărturii de admirație pagini întregi în publicațiuni felurite. Am fost, cu alte cuvinte, prezenți la una din datoriile a căror uitare ar însemna o adevărată trădare de neam. Ba ceva mai mult și mai îmbucurător: din inițiativa unei școale secundare din București, s'a pornit adunare de fonduri pentru înălțarea unui monument la mormântul din cimitirul Bellu. Și ce omagiu mai deplin decât acela al unei generații care a văzut lumina zilei după trecerea ta la cele veșnice!

Toate bune Dar cum păstrăm acel „monumentum aere perennius”, pe care și l-a ridicat Coșbuc însuși, se întreabă cineva? Când îl scrijelează, îl vădulesc de strălucire și-l macină pe'ncetul cei ajunși a-l înfățișa lumii cu foloase de ei negândite și nemeritate, cine este fulgerat de mânia Olimpului? Cine cu grijă de generațiile ce se ridică stă să zăvorască sub mucigaiu de grele lespezi pe pângăritorul izvoarelor de idealism, de seninătate, de curățire, de eroism, de aleasă venerație și de inflăcărată iubire a trecutului național?

Căci iată ce se întâmplă cu opera lui G. Coșbuc. Vătămată ca formă în multe versuri, cărora li s'a stricat măsura, ritmul sau rima, ea este atinsă în însuși fondul ei prin alăturări de cuvinte fără înțeles, prin lipsuri din text, prin înlocuiri de cuvinte care duc la calambur... Cât despre ortografie și punctuație, acestea nu sunt respectate decât întâmplător și numai pentru vădirea păcătelor din restul textului. Să ne luăm osteneala de-a le cerceta, nu una câte una, c'ar fi aproape cu neputință, ci pe categorii. Volumele aici înfățișate sunt: *Balade și idile*, Martie, 1940; *Fire de tort*, Decembrie, 1936; *Ziarul unui Pierde-Vară*, Octombrie, 1937; *Cântece de vitejie*, Ianuarie, 1939, toate editate de „Cartea Românească” din București. La citate, ele apar cu inițialele: B. I., F., Z., V. Numărul ce le urmează arată pagina.

Edițiile prime sau măcar din timpul vieții lui Coșbuc nu le-am putut căpăta în condițiunile grele de azi. Pentru B. I. și pentru F. am mai avut edițiile din 1927 ale aceleiași „Cărți Românești”. Confruntări așa dar nu voiu putea face

decât în aceste limite, foarte strâmte și rareori concludente. Dar ceea ce țin să semnalez n'are trebuință de confruntare.

I. FALSIFICAREA FONDULUI.

a) *Prin introducerea unui cuvânt în locul altuia.* „Și Țintez, cel mai trainic rost”... (B. I., 20). Cuvântul mai a înlocuit pe *cu*: în ediția din 1927 așa este scris. *Trainic* se găsește în amândouă edițiile. Din lipsă de material, nu pot controla dacă nu cumva *trainic* a înlocuit pe *tainic*, cum mi se pare c'ar trebui. „Vaca-i tot ce au ei, Ia biata!” (B. I., 88). Ed. 1927 dă: au ei, ea biata! Dar pe de-o parte este exclus să fi alăturat Coșbuc *ei, ea*, pe de alta pronumele *ei* ar trebui să înlocuiască numele mamei și al fiicei. Versul trebuie să fie: „Vaca-i tot ce-au ele; biata”... *Biata*, raportat la fată, trebuie legat de versul următor. „Uite merge!” — „mă duc la moară!” (B. I., 91) În locul întrebării „unde mergi?” a răsărit exclamația „uite merge!” În ediția 1927, corect. „Avea biata fată ca de ce să-și poarte”... (F., 87). La fel în ed. 1927 Editorul a găsit că *pentru ce* nu e literar și l-a înlocuit cu... răsunătorul *ca de ce*. Tu nu vezi din cer, pârinte”. (Z., 120). Nu este pentru *ne*: înțelesul tocmai cel contrar. Același lucru în V., 69, unde *nu* a înlocuit pe *tu*: „Jalnic nu-ți doinești durerea”... „Șanț de ziduri de-apărare”... (Z., 122). Șanț de ziduri nu spune nimic. E vorba de șanț cu ziduri... În V., 41, *dete* s'a schimbat în *dee*: „Dumnezeu acum vă *dee* [Gata iar pe mâna lui]. O constatare tristă schimbată într-o urare. „Umblă mai încet cu *glasul*, [Tu țărănule, cu grapa”... (V., 59). Ce poate însemna a *umbla cu glasul*?

b) *Prin greșelile culegătorului.* „In cânt torcând la vatră”... (B. I., 26) În ed. 1927, bine: *Il cânt*... „Și pentru cel născut în *stalul*”... (B. I., 116). Corect în ed. 1927: *stalul*. „Să-și iee noră pe-o *Satană*” (B. I., 133). Cuvântul subliniat a înlocuit pe *Sultană* (ed. 1927). „Sboară, ca să sbor îmi vine!” (B. I., 139). Cauzalul *că* a fost înlocuit cu finalul *ca*. *Marmur* a ajuns *murmur*. (B. I., 152). „Și-a fost minune mare se spunea” (B. I., 167). Ed. 1927: *ce* spunea. Tot în B. I., 197, *ei* se găsește în loc de *el*: te întrebi citind de nu e cumva interjecția. La pag. 221 *vedem* este pentru *vedeam*, corect în ed. 1927. De asemeni în F., 136: *vom vorbi* pentru *voiu vorbi*. „Ah, tulbure-i Doamne, impulsul

sorbet!" (F., 32). In ed. 1927, corect: *impusul*. ... „Măririi Puterii pe veci" (Z., 9): de înlocuit cu *pe*, atributul și schimbă regentul. In Z., 51, *frâul* a rămas fără inițială: *râul*. In V., 87, *lături* a ajuns *lăuri*. In același volum, pag 105, citim: „*Tubele* n'nsăpământă cerul".

c) *Prin trecerea adjectivului în locul adverbului și dimpotrivă*. „Și ochi-i otrăviți de dulci" (B. I., 44). Deși tot așa citim și in ed. 1927, de sigur nu așa a scris Coșbuc, fiindcă n'ar mai fi adus nici o laudă ochilor Anei. E mare depărtare dela *otrăvit* de dulci (= *otrăvitor* de dulci, deci activ) la *otrăviți* de dulci (pasiv, deci căzuți pradă otrăveii). „Și-atâtea vorbiră de multe" (F., 73), ed. 1927 idem. Dar *atâtea* nu poate fi urmată de multe, fiindcă îl include, și nici nu s'ar construi cu *de*, ca expresiunile *asa de*, *atata de*... „Adânc brazdă taie" (B. I., 57) înlocuiește pe „Adâncă brazdă taie". „Și vreme'ndelung a rămas" ... (Z., 106). Dacă nu s'ar fi neglijat apostroful după *indelung*=*îndelungă*, ar fi fost corect.

d) *Prin alăturări care nu spun nimic*. „Și-i era necaz [De slăbea de astăzi, ca de-o făcătura]" (F., 93). ... „Și-un suflet răsurătit întreaga firea" (F., 185).

e) *Prin repetarea unui vers în locul altuia*. „S'arunce jug în gâtul tău" (F., 104 a înghițit pe „Și-acum ar vrea un neam călău".

f) *Prin răsturnare de versuri*. „N'un piept strâns cu haină verde [Cu-acel braț să nu desmierde! [C'într'un braț, mai mult neveste" (B. I. 31). Versul dela mijloc trebuie mutat la urmă, între versuri se pune virgulă: așa ar fi trebuit să le găsim in volum.

g) *Prin lipsuri din text*. Intre versul al doilea și al treilea din F., 194, și versul întâiu și al doilea din V., 76.

II. Ca o încheiere la categoria aceasta de stălciri ale textului, iată și alăturări de versuri ale aceleiași poezii, tipărită în două din volumele astăzi in circulație:

a) „Trăsnete-al mâniei noastre, Mircea, tu iuțește-ți pașii, Adă-ți gloatele ce'n clipa bine chibzuitei vremi *Prins-au fulgerul cu palma!*" (V., 48).

... „Adă-ți gloatele ca'n clipa bine chibzuitei vremi *Prins-ai fulgerul cu palma!*" (Z., 133).

b) „A făcut din oase-un munte și-a'nhățat și regi de [plete" ... (V., 49).

„A făcut din oaste-un munte și-a'nghețat" ... (Z., 134).

c) „Nașterea cea viitoare ne e'n lumea celor morți" ... (V., 50).

„Nașterea cea viitoare nu e'n lumea" ... (Z., 135).

Și toate acestea numai in *Fragment epic!*

III. MĂSURA și RITMUL multor versuri au fost stricate.

a) *Prin eliminarea unui cuvânt* (il scriem in paranteze): „E tânăr și (e) palid și-asa e de frumos!" (B. I., 17). In ed. 1927, e nu lipsește. „Căutam un sfânt (și) sfântu-i ell" (B. I., 117). In ed. 1927, corect." De ce (să) cred in el de-acum?" (B. I., 167). In ed. 1927, versul e întreg. „Pe cât ni-e (de) plină măsura" ... In ed. 1927, de ființează. „Dar dragă (dacă) nu mi-ar fi, aș vrea să-mi fie!" (B. I., 202). Corect in ed. 1927. „Din munți și din văi (să) s'adune" ... (F., 229). Ed. 1927 păcătuiește la fel. „La zece-ale lunii (lui) Mai" (Z., 149). In V., 33, ediția aici cercetată, corect. „Fiind (și) slab, căzu curând" ... (V., 81).

b) *Prin suprimarea unei silabe*: „Și dintr'acea zi'nainte" ... (B. I., 34). Aceleși lucru in ed. 1927. Nu știu dacă poetul o fi scris „zi înainte" fără eliziune, sau o fi folosit ardeleanismul „dintr'aceea zi'nainte", Tertium non datur... decât pentru „ingrijitorul" ediției de față, care-și poate lua orice libertate. „N'auzi nici trâmbețe'n văi" ... (B. I., 164), in loc de *trâmbețele*, cum scrie de altfel in ed. 1927. „Băieților eu

le-astup cu pumnul gura" (B. I., 202). Liniuța dintre pronumele *le* și verbul *astup* este adăugată (in ed. 1927, nu există), dar adausul acesta scoate o silabă din vers. „Trei fragi? Și-atât e doar bine" (B. I., 213). Ed. 1927 scrie corect: doară. „O'ncinge brâul" (F., 111). Apostroful e adăugat. Versul a ajuns din trohaic (*O încinge brâul*) iambic. „Dar tot ce vede-i nimic!" (Z., 21). Tot a înlocuit pe *totul* și dela dactil s'a ajuns la troheu.

c) *Prin adăugarea unei silabe*: ori suprimând liniuța sau apostroful între două cuvinte (B. I., 19, 23, 29, 33, 39, 45, câte un vers, 142, două versuri etc.), ori schimbând forma unui cuvânt. „Că oamenii deși n'au știut" (B. I. 60) pentru *oameni*. „De frunze și de cântece goi" (B. I. 78) pentru *cântec*. S'adună cerc și iar se desprind" (B. I., 23) pentru *se'ntind*. Vrei? Găsește tu una'n pripă!" (B. I., 46) pentru *găsești*. „Pe-un Dumnezeu să nască Satana? E blasfemie" ... (B. I., 155) pentru *Satan*. „Să moară Fulger? Poți sfărâma?" ... (B. I., 162) pentru *sfărma*. „Cu ochii încremeniți (F., 66) pentru *ochi*. „Iară celălalt intra" (F., 136) pentru *Iar*. Toate versurile acestea sunt nevătămate in ed. 1927. Cu greșeală in amândouă edițiile: „Potop și noapte spre-a'nsăpământa pământul" (F., 233) pentru *a'nsăpăma*. In Z., 149: Redute și tabere și oști" pentru *taberi*. „Peste culmi încet amurgul moare" (Z., 86) pentru *Pe*.

d) *Prin introducerea unui cuvânt* (il subliniem). „Târziu e și-opaițul e stins" (F., 75). „Nu răsă însă și Clearh Spartanul" ... (F., 183). Adausurile se găsesc și in ed. 1927.

IV. Nici RIMA, deși s'ar părea cu neputință, n'a scăpat teafără. Pământ a fost pus să rimeze cu *sunt*: s'a corectat, vezi bine, forma *sânt* a lui Coșbuc (B. I., 76, 218; Z., 93). De asemeni *pământ* și *sfânt* cu *sunt* (B. I., 162) și *vânt* cu *sunt* (Z., 25). Greu și eu cu *vreau* (B. I., 118), ca *vreau* era greșit. Să moară cu *poartă* (B. I., 133), fiindcă nu s'a cunoscut expresia *in poară*: „li spui o vorbă'n poară". Dete cu *arate* (F., 176), fiindcă de sigur forma *arete* era o licență poetică prea deochiată! Cu excepția uneia singure, toate stălcirile acestea se găsesc și in edițiile 1927. In celelalte două volume: *Sfântă cu țință* (Z., 94). *Bujoru cu odor* (Z., 112) pentru *bujorul, odorul*. Fie cu *vizuine* (Z., 116) pentru *vizinie*. Guri cu *chiuitoare* (V. 63) pentru *chiuituri*. Veste cu *povești* pentru *poveste* (V. 63). *Stăvili-va cu împotrivă* (V., 105—106) pentru *împotriva*.

V. ARTICOLUL este întrebuințat după toane.

a) *Uneori la forme nearticulate*. „Aprinși-i ochii mai mult s'aprinde" ... (B. I., 42): articolul ar fi trebuit pus la adjectiv, dar acolo se vede că-l înlocuiește pronumele *-i*. „Când e'n jumătatea ruptă/Noaptea'n cale" ... (B. I., 67), de unde înțelegem că noaptea e o bucată de vreme într'o jumătate întreagă, iar apoi într'una ruptă. „Al ei suflet e furtună, noaptea e gândirea ei" ... (B. I., 123): din predicat, *noapte* a ajuns circumstanțial de timp, iar Coșbuc e pus să afirme că regina Ostrogoților gândește numai noaptea. „El cu ochii de idiot" (B. I., 126). „Cu ochii aprinși și mai" ... (Z., 90).

b) *Alteori lipsește dela formele articulate*. „Picuri cu strop de strop" (B. I., 176). „Iar mușchii sub brazi într'adins l-a lăsat" ... (Z., 69). „Alfi și'ntind" (Z., 108). „Stau cu ochi țință" ... (V., 47). „Aruncă/Ochi" „n sus" ... (V., 55). „Ies spahii" „n șiruri dese" ... (V., 54). „Spahii din corturi" ... (V., 110).

c) Când silaba ultimă a cuvântului articulat conține grupul consonantic *muta cu licida*, răsturnarea formelor articulat-nearticulat este aproape regulă. Cuvântul *codri*, near-

ticulat, este scris *codrii* în B. I., 7, 69, 126, 183, 186; în F. 158; în V., 55; Alte cuvinte cu același păcat: „Și-*albaștrii* are ochii”... (B. I., 17). „Rădvan cu mire, cu nănași/Cu *socrii* mari”... (B. I., 20). Trecând la formele articulate, cuvântul *codrul* este scris *codru*, fără articol, în B. I., 62, 139, 223. De asemenea: „Și *lucru* mai spornic să-i pară”... (F. 204).

VI. PRONUMELE se a ajuns în foarte numeroase locuri să: „Să nu să ție mândru”... (B. I., 51). „Și să n’telege”... (B. I., 72). „Să plimbă” (B. I., 757). „Fetele să strâng” (B. I., 76). La fel în B. I., 81, 95, 113, 119, 157, 184, 186, 197, 214, 215, 218; în F., 31, 94, 116, 126, 139, 196.

VII. ORTOGRAFIA este de-a-dreptul masacrată.

a) Până nici *întrebuințarea literei mari sau mici* în scrierea numerelor nu este respectată. „E regina *Ostrogotă*” (B. I., 123). „Carul *mare*” (F. 191). „Tu nu vezi din cer *părinte*!” (Z., 120). „Vodă, iubitul *domn* al lor” (Z., 136). „Și-ți voi ridica, *prea sfinte*”... (V., 31). „Strâmbă-*lemn*” (V., 75). „*Puterile turcilor*” (V. 108).

b) *Diftongii* ori sunt reduși la vocala cu funcțiune vocalică (*eri*, a *eși*, *eftin*, *văpae*, *tae*, *bătae*, a *erta*... a se vedea B. I., 53, 72, 131, 201, 55, 73, 138, 83, 92, 94, 101, 109, 172, 180, 186, 188, 194 etc.; F. 29, 57, 71, 81, 84, 136, 190, 164, 188, 95, 108, 112 etc.; Z., 106, 110, 83 etc.); ori schimbă vocala cu funcțiune consonantică (să *ngrădiască*, *vorbească*, *sfârșiască*, *ciaun*, *le-e sete*, *trebuea*, *eată*... a se vedea B. I., 63, 89, 180 etc.; F. 25, 35, 130, 219, 221 etc.); ori apar în alăturări de sunete pe care limba română nu le poate închide într’un diftong (*pentru-un*, *cobză-acum*, *însă-a* și plecat, *mână-alungă*, *vouă-al*... a se vedea B. I., 91, Z., 65, 71, 96, 124, V., 84 etc.).

Adeseori diftongii *ia* și *ie*, chiar acolo unde palatalizarea labialelor precedentă arată limpede prezența lui *i*, sunt scriși *ea* și *e* (*ameazi*, a *peri*, a *desmerda*, a *perde*, a *împetri*, *mez*, *fer*, *pept*, *abea*... a se vedea B. I., 21, 24, 33, 45, 56, 69, 80, 81, 90, 114, 127 etc.; F., 43, 46, 58, 74, 83, 162, 164, 185, 186 etc.; Z., 12, 15, 52, 77, 106, 131, 132 etc.; V., 12, 21, 30, 60, 70, 84 etc.).

Totuși ca să nu ne putem închipui că formele înșirate până aici aparțin unui sistem particular de scriere, pe alocuri diftongii sunt scriși corect: *ieri* (B. I., 98), să-ți *răsplătească* (B. I., 107), să *ies* (B. I., 213), *amiază*, *miez* (B. I., 98), să *pier* (B. I., 112), *fierul* (F. 39) etc.

c) *Scrierea cuvântului vieață* a șovăit până la ultima fixare a ortografiei române, între forma aceasta și *viață*. Academia română s’a oprit la cea dintâi și bine a făcut, fiindcă în cuvântul acesta sunt trei silabe: vi+ea+ță; la plural, din pricina funcțiunii lui *-i*, două vi+eți. Deci un *e* care s’a diftongat în *ea* la formele sfârșite în *-ă*. Dar poeții folosesc cuvântul când de trei silabe, ca în limba vorbită, de două (respectiv la plural de două silabe ori de una). Reducerea la două silabe presupune o sinizeză, deci *i* din silaba antepenultimă intră într’un diftong cu *a* din silaba penultimă și atunci grafia *viață* (via+ță) se impune. Pluralul acestei forme se scrie tot *vieți*, dar are o singură silabă, fiindcă vocalele *ie* alcătuiesc diftongul corespunzător lui *ia* dela formele cu *-ă*. În poezie așa dar e necesar să admitem amândouă grafii: *vieață* și *viață*, după numărul de silabe acordat cuvântului în vers.

În opera lui Coșbuc, cuvântul acesta cunoaște numai scrierea înlăturată de Academia Română. Ea se potrivește în unele versiuri, dar în cele mai multe e greșită. Stă scris *viață*, unde ar fi trebuit *vieață*, în B. I., 80, 83, 169, 170,

177, 189, 206; în F. 67, 90, 113, 114... în Z., 14, 144, în V., 98 etc.

d) Tot în legătură cu scrierea diftongilor, mai trebuie amintit imperfectul indicativului, scris în de obște cu *-ia* la verbele de conjugarea a IV-a: *fugiam*, *veniau*, *se gândia*, *zâmbia*, *muria*, *se muncia* etc., passim, pentru ca totuși să fie scrise cu *ea*: să *miluească* (V., 91), să *trădească* (V., 111) etc.

e) *Reduplicarea coonsonantică* nu se cunoaște: a *înopla*, a *înota*, a *îneca*, a *înebuni*, a *înegri*, a *se înora*, a *renoi* (B. I., 8, 30, 68, 152, 172, 181, 185, 195; F., 14, 59, 60, 90, 98, 101, 145, 151, 153, 164... Z., 39, 75, 77, 80, 156, 160... V., 12, 13, 15, 17, 19, 24, 54, 67 etc.). O reduplicare totuși se poate cita: *innalță* (V. 13). E drept că nu se poate explica, dar asta este puțin lucru.

f) *Alegerea între s și z* rămâne la jocul întâmplării: în aceeași strofă, (F. 107), *zburând* și *sborul*. Forme ca: *isbește*, *îndrăznești*, a *se obrășnici*, *isvor*, a *răsbuna*, *rășlefe*, a *îndrăzni*, *năprasnic*, *zbor*, a *trozni*, *zglobiu*, a *zbură*, a *trăzni*, *trăzneț*, *zgomot*, a *zbiera*, a *zdrobi*, a *se zbate*, a *azvârli*, ba chiar *sghiaburi*, se găsesc pretutindeni.

g) *Sunetele finale* de asemeni sunt ori scrise arbitrar, ori, și mai simplu, nescrise. Formele de singular: *război*, *cui*, *pui*, *ciocoi*, *vechi*, *obicei*, *plai*, *nai*, *bici*, *grai*, *crai*, adică fără *-u*, sunt cel mai adesea întâlnite. Totuși, rimat cu *goi* (B. I., 165), găsim *războiu*; tot așa *întăiu* rimat cu *rămăi* (B. I., 190); ba *-u* apare și la *dintăiu* (Z., 112). Viitorul *I-iu*, la singular, persoana I-a, este aproape pretutindeni: *voi* vedea, *voi* merge, *voi* petrece, *voi* cânta, *voi* zice, *voi* muri, *voi* putea, *voi* face, *voi* lucra, *voi* fugi...

Alte finale: să *aibe*, *fașe*, *coașe*, *straje*, *ușe*, *vraje*, *cămașe*, *grije*; *scoborând*, *mohorât*, *amărâte*, *scoborâm*, *doborât*, *hotărât-a*; *sprâncenile*, *mulțimei*, *mănele*, *lunei*, *vetrii*; *acelaș*, *totuș* etc. La optativ uneori: *ași* fi vrut (B. I., 14), *ași* spune (B. I., 168), *ași* nega (F., 175)... dar interjecția *aș!* (F., 218). Imperativul negativ: nu *fii* (F. 76, 87, 92, 123; Z., 99).

h) Câteva grafii la *cuvintele compuse*: în *cât* (B. I., 33), *din nainte* (B. I., 95), *nici odată* (F., 147), *de și* (F., 224); dar: și *numai știi* (Z., 127), *depe* (B. I., 116), *pecând* (Z. 26); *de-seară* (B. I., 72), *ne-om=neom* (F., 9, 83), *ne-astâmpărul* (F., 98); *de-alungul* (B. I., 130, F., 202), *dea-lungul* (Z., 9, 21, 131, 167), *dealungul* (F., 185, Z., 161); *dearândul* (F., 50), *de-arândul* (F., 83, B. I., 94, 105); *deadrechtul* (F. 41, 236), *de-adrechtul* (F., 153, 171; Z., 52, 140; V., 70) etc.

i) Multe *cuvinte* au ajuns deformatе așa, de dragul schilodirii: *scârțiind*, *strimte*, *răgind*, *vâjie*, *strimta*; troheii schiopi și *jambii* duri, *Ajax*, *vâlfă*, *vrășmașie*, *vrășmași*, *strajnici*; *beai*, *vreai* pentru *vrei*, *bei*; *nerădicând*: *vădere*, *așăzat*, dar *resuflet*, *rezor*, *restimpuri*, *resfirându-se*, *jelf*. În Z., 173, unde e vorba de zeul războiului, citim „*Marș* de bronz”.

j) În folosirea *liniutei* și *apostrofului*, o gamă întreagă de reforme. Incepând dela forme ca *l’a ajuns*, *rămas’a*, *pentru’o*, *abia’l*, *așa’mi*, alături de care trebuie amintite *se joac-acum*, *iat-o*... și trecând prin *d’April*, *p’un biet*, *d’ale*, *d’un*, *d’arândul*, *p’afară*, *d’oparte*, ajungem la monstruoziități ca *sar* întâmpla, să-mi placă tot *cei* place lui?, *mai* închis aici, *mai* trimes, de-al pofti, iar săpa-o, și’ntrăceeași, că’ntrânsa, ba chiar *voi auziră-ți*, *triste-le*, *nevestei-mele*, „Ca să pieri tu *ne-am* iubit!”

VIII. PUNCTUAȚIA, foarte greu încercată, ar cere un răgaz mai îndelungat, mai cu seamă că unele lipsuri ori prisosiri falsifică înțelesul frazei ori îl întunecă. Dar la ca-

pățul unui catalog atâta de încărcat, ne mărginim doar să amintim că lipsesc puncte, lipsește virgula vocativului, a interjecției, virgula între funcțiunile coordonate ale propozițiunii, între propozițiunile coordonate sau juxtapuse în frază, între propozițiunea circumstanțială și regenta ei, la propozițiunile intercalate. Dar se găsesc de prisos și puncte, și virgule: acestea din urmă între două subiecte, între subiect și predicat, între atribut și regentul său, între complementul direct și verbul regent, între propozițiunile legate prin și, între subiectivă și regenta sa, între completivă și regenta ei. Lipsesc uneori și semnele de exclamare, de întrebare. De asemeni un semn de punctuație poate fi găsit ici, colo în locul altuia. Liniuța mai lungă (—) apare și ca trăsură de unire, și ca semn de punctuație, dar când pentru punct, când pentru două puncte, când pentru punct și virgulă, când pentru virgulă, când fără rost.

Intradevăr se cunoaște că opera lui Coșbuc s'a reeditat! Dacă n'ar fi lucru prea migălos și dacă ar prezenta și interes, s'ar putea arăta cu ce a contribuit în rău un argument sau altul la fiecare edițiune. De-a-lungul cercetării de față, s'a putut vedea, de pildă, că deosebirea între edițiile cercetate și cele din 1927 este mai mare la B. I., decât la F., Explicația stă în numărul edițiilor dintre acești ani: volumul B. I. din 1927 este ediția a X-III-a, cel din 1940 a XIX-a, pe când F. 1927 fiind tot ediția a XIII-a, cel din 1936 este doar a XIV-a. Dar o asemenea muncă nu mai este necesară, fiindcă oricine ia în mână deplorabilele ediții curente se convinge cu înfiorare de pângărirea căreia a căzut pradă opera clasicului Coșbuc. Căci, dacă ar fi să-l judeci după starea ultimelor ediții, nu l-ai mai putea pune

pe autorul B. I. în rândul poeților clasici. Și totuși mulți sunt scriitorii clasici români care să merite cât Coșbuc titlul acesta?

Ediții de felul acestora nu numai coboară editura la rolul unui negustor fără scrupule, dar o acuză și o condamnă, fiindcă o editură este în slujba culturii naționale, mai ales când este de importanța „Cărții Românești”. N'a putut avea „Cartea Românească” pe cineva cu puțină știință de carte și cu un dram de respect pentru moștenirea lăsată de poet neamului său, ca să-l fi pus să îngrijească edițiile una după alta?

Față de Coșbuc s'a săvârșit o blasfemie. Opera lui însă este astăzi un bun național și un titlu de glorie în arena literaturii europene, iar dauna o suferă întregul neam: lui îi este pătată ciasta, când moșteniri strălucite ajung în stare de ruină. Dar mai mult decât atâta: prezentând generațiilor în formare monumente pângărite, în loc să culeagă roadele educației pentru care acestea erau sortite, națiunea depărtează din matca firească energiile viitoare și legătura cu trecutul, din disprețul învățat prin exemplu, se rupe.

De aceea, dacă nimeni n'are nimic de zis, propunem ca *actualul* Coșbuc să fie scos din programa analitică a învățământului românesc. Și să lăsăm altor vremi, cu mai multă chemare către poezie, sarcina onorabilă de-a pune din nou în lumina ei de început opera îngropată de noi sub povara atâtor scăderi, mulțumindu-ne cu mândria de a fi izbutit, numai în două decenii, să facem din opera clasicului Coșbuc ceea ce, dintr'a clasicilor antici, au ajuns, abia după veacuri îndelungate, să dea copiștii evului mediu.

N. CREANGĂ

Bibliografia literară română în streinătate

Domnul I. Breazu ne atrage atenția, în articolul „Literatura română în streinătate”, („Transilvania” Nr. 2, 1944, Sibiu) asupra unei merituoase încercări de bibliografie literară românească în limba germană, a d-lui Georg Stadtmüller, despre care zice: „Considerăm această bibliografie mai mult ca un prețios început pentru acea bibliografie româno-germană, atât de necesară pentru cunoașterea raporturilor dintre cele două popoare”.

De fapt la noi încă nu s'a ajuns să se prețuiască, în destul, aceste formidabile instrumente de muncă științifică, strict indispensabile în actuala dezvoltare culturală, care sunt bibliografiile, ca și enciclopediile, ori enciclopediile-tratate generale, asupra unui subiect vast; Cea mai bună dovadă că așa este, e că nu le avem. Ceea ce avem până acuma, (de ex. Bibliografia rom. veche, a lui Bianu-Hodoș), este prea puțin.

Pentru informarea streinătății asupra țării și literaturii noastre, avem câteva valoroase realizări în alte limbi decât germana. Astfel avem în italienește încercarea lui Mario Ruffini: „Introduzione bibliografica allo studio della Romania”, (în „L'Europa orientale”, an. XV, 1935). De mare utilitate este și „Letteratura romana”, Roma, 1941, a lui Ramiro Ortiz.

În limba franceză avem 2 bibliografii franco-române, mai vechi, a lui E. Portal: „La littérature roumaine, essai bibliographique”, Palerme-Paris, 1893, și a doua mai generală a lui G. Bengescu. Mai recentă, deși nesatisfăcătoare pentru cercetările literare, este masiva lucrare a lui A. și

H. Rally: „Bibliographie franco-roumaine. II. Les oeuvres françaises relatives à la Roumanie”. (Paris, 2 v. 1930).

În limba maghiară de asemenea s'ar putea nota existența unor atari încercări, pe lângă cele două frumoase volume ale lui A. Veress, (mai mult istorice); astfel de lucrări au A. P. Todor, („Traduceri din lit. rom. în ungurește”, Buc. 1931) apoi I. Chinezu („Traducători maghiari din românește”, Cluj 1929) și Gh. Kristoff, (1929).

Pentru limba engleză nu cunoaștem decât cartea lui Ch. Upson Clark: „United Roumania”, (New-York, 1932, 418 pg.), în care avem, la urmă și o bibliografie generală, cu referințe și asupra literaturii, cam în 20 pagini.

Relațiile literare inverse, ca traduceri și influențe din literaturile streine în cea română de asemenea nu sunt sistematizate într-o bibliografie amplă, deși avem unele studii merituoase ca: „Bibliografia ispano-rumena” de R. Ortiz, (în „Archivum Romanicum”, vol. XVIII, 1934, p. 575—608), sau cel al lui I. Gherghel: „Goethe în literatura română”.

Lucrarea d-lui Dr. G. Stadtmüller, intitulată „Rumänische Dichtung in deutscher Übertragung”, ne interesează deocamdată mai mult, pentru că prin ea se pune din nou, în clară evidență, necesitatea realizării bibliografiilor de care avem nevoie imperioasă. Schița bibliografică a d-lui G. St. a apărut în revista „Leipziger Vierteljahrsschrift für Südost-europa”, (5. 1941, p. 270—290) și apoi ca adaos la traducerea germană, în 1943, a cunoscutei istorii literare a lui Bazil Munteanu („Geschichte der neuen rumän. Literatur”, tradusă de W. von Aichelburg, Wien, 1943, 296 pg. carte

care, scrisă în limba franceză, a mai fost tradusă și în engleză: „*Modern Roumanian Literature*“).

Bibliografia d. G. St. e un început minunat, dar nu putem uita, că e tot numai un început. Incepem să credem că o bibliografie româno-germană nu se va putea realiza decât din colaborarea a cel puțin doi cercetători, unul pentru a investiga în Germania, altul în România. Așa că nouă ni se pare foarte natural că d. G. St. nu cunoaște, decât prea puțin din ceea ce s'a tradus și tipărit la noi în țară, din Românește în nemțește.

Până acum am avut și asociații româno-germane, destule, cu o organizare. Mai avem apoi și acea veche, relativ, „*Revisit a germaniștilor români*“. Am fi putut aștepta deci și vreo operă mai mare de colaborare. Noi, personal, fără a avea nici cea mai mică iluzie de a fi germanist, putem să-l informăm pe d-l G. St. că lipsesc, din bibliografia d-sale foarte multe din lucrările germane, apărute ca studii sau traduceri. Și aceasta absolut la toate capitolele bibliografice, inventariate de d-sa.

Bineînțeles că nu suferă comparație cu palidele și vechile începuturi de bibliografie pe care ni le-au dat în același domeniu, d. ex. L. V. Fischer: „*Die rumänische Literatur in Deutschland. Ein repertorium*“ (în „*Romänische Revue*“, I, 1885, B-pest, pag. 36—39, 100—105, 168—178, 258—264). Tot o astfel de schiță bibliografică, referitoare însă numai la literatura populară, ne-a dat și Andrei Bârseanu în „*Die Karpathen*“, I, 1. (1907) p. 342—și u. Dar iarăși e adevărat că, de atunci până acum, mult timp s'a scurs și multă hârtie s'a tipărit. Capitolele bibliografice ale d-lui G. St. sunt următoarele: I. Revistele, care au publicat traduceri: „*Zeitschriften*“ II. Studii și tratate de ist. lit. rom.: „*Schrifttum zur rumänischen Literaturgeschichte*“, (cuprinde 23 de autori). III. Colecții și antologii: „*Sammelwerke*“ și IV. Traduceri din scriitorii români, aranjați alfabetic.

Din această încercare s'a omis să se facă un capitol a parte, cu literatura populară românească. Și aceasta constituie un capitol din cele mai mari în întreaga bibliografie lit. româno-germană, de până azi, atât prin mulțimea traducerilor cât și a studiilor.

D-l I. Breazu atrage atenția, în aceeași cronică, asupra ziarului „*Prager Presse*“ și a suplimentului său, ce n'au fost îndeajuns sau chiar de loc utilizate în bibliografia traducerilor, de d. G. St.

Militând spre aceeași mai grabnică înfăptuire a bibliografiei literare româno-germane, ne vedem siliți să dăm unele completări, amintind și alte titluri de publicații și opere neînregistrate. Astfel trebuie notate și reviste ca: „*Die Karpathen*“, (Brașov, 1907—1913), „*Ostland*“, (Sibiu, 1926—1927), „*Verständigung*“ și apoi alte multe publicațiuni germane ce apăreau în veacul trecut, deseori cuprinzând traduceri din lit. română; așa au fost: „*Transilvania*“ (Wochenschrift Neue Folge. Sibiu 1861—) *Wiener Montagsrevue*, (1881); „*Der Osten*“ (Viena), „*Aus allen Welttheilen*“, (1884), „*Südungarische Revue*“, (Lugoj 1881—82), „*Ausland*“, „*Nord und Süd*“, „*Die Illustrierte Welt*“, „*Die Gegenwart*“ și în deosebi marea revistă „*Magazin für die Literatur des In- und Auslandes*“ (Leipzig).

Mai sunt de menționat apoi la cap. II („*Studii*“) unele priviri de sinteză ca:

— Körnbach Paul: „*Studien über französische und dachromänische Sprache u. Literatur*“, Wien, 1850.

— Franzos K. Em.: „*Von Don zur Donau*“, Leipzig, 2 v. 1878; tot așa unele din numeroasele tratate germane de istoria literaturii universale, precum:

— Dr. Joh. Scherr: „*Illustrierte Geschichte der Weltliteratur*“, ed. 9-a, Stuttgart, 1895, 2 vol. 452 și 508 pg.

— Wiegler Paul: „*Geschichte der Weltliteratur*“, Berlin u. Wien, 1914, 499 pag. 8° („*Die rumänische Literatur*“: p. 476—477).

— Schuster-Wiesner: „*Die Weltliteratur der Gegenwart*“, Berlin, 1931, 2 Bd. (după V. Tempeanu).

Apoi tot asemenea tratate mai sunt: O. v. Leixner, (G. der Lit. a. Völker“), H. Morf, (D. Kultur der Gegenwart), Klabund („*Literaturgeschichte*“). Die D. u. Fr. Dichtung), Beyfuss Edg. (Geschichte der Weltliteratur), etc.

Cele mai multe din aceste tratate generale dau prea puține informații asupra literaturii noastre, uneori chiar ne-reale, false, de „o lipsă de seriozitate negermană“ (?) cum afirmă chiar unii din germaniștii români.

Dar aceasta ni se întâmplă nouă destul de des și în multe domenii, în tratatele generale străine, astfel în cele de istoria artei universale, a folklorului universal, etc. Să dăm și exemple?

În magistralul și voluminosul tratat francez, despre arta universală, publicat de libr. Larousse, sub direcția Leon Deshairs:

„*L'ART des origines à nos jours*“, Paris, 1933, v. 2, 4°, sub titlul „*L'art roumain*“, prezentarea artei românești se face abia în 2 pagini fugitive. (Dar tot atâtea le acordă și cehilor, iugoslavilor și ungurilor?)

Să mai amintim impunătoarea lucrare, tot franceză, editată de același Larousse, sub direcțiunea lui Felix Guirand care se numește „*Mythologie générale*“; (Paris, 1935), unde nu se va putea afla menționat, o singură dată, nici cuvântul, cel puțin, de Român? Și doar ne afirmăm și noi ca posesori ai unui folklor strălucit, avem și studii de „*mitologie română*“, cum se intitulează, încă din 1916, vreo câteva din culegerile lui T. Pamfile! Să ne mai mirăm atunci, împreună cu autorul unui articol, „Cum ne vâd Rușii istoria și literatura“? (în „*adevărul literar și artistic*“ de prin 1937), de un oarecare Iordanski, scriitor sovietic, care într-o lucrare a sa, în capitolul despre literatura română, a lăsat să apară „atâtea informațiuni greșite, aserțiuni nefondate, și concluziuni fanteziste“? Cred că nu.

Puține și ceva mai conștiincioase relatări, despre scriitorii și literatura română, ne oferă marea enciclopedie germană „*Der Grosse Brockhaus*“, (în 20 tomuri), Leipzig, 1930.

Nemenționate apoi sunt și alte opere de caracter mai general, astfel „*Die Osteuropäische Literaturen*“ de K. Dieterich, 1911. Nu s'ar putea reproșa desigur că nu sunt avute în vedere tratate de filosofie deci din altă specialitate ca „*Grundriss der Geschichte der Philosophie*“, (10-te Auflage, Berlin, 1906, 704 p.) de Fr. Ueberweg și M. Heinze, unde sunt mici mențiuni și despre filosofii români V. Conta și M. Eminescu. Nu trebuie trecute cu vederea însă, alte studii:

— Gh. Pop și G. Weigand: „*Abriss der Geschichte der rum. Spr. u. Literatur*“, (Berlin, 1908).

— M. Gaster: „*Geschichte der rum. Literatur*“, în: „*Gröbers Grundriss*“, II.

— I. Pătrășcoiu: „*M. Eminescus pessimistische Weltanschauung*“... (Inaugurel Dissertation, Tg. Jiu, 1905).

— Frunh Th.: „*Schopenhauers Einfluss auf M. Eminescu*“, (în: Jhrb. des Schopenhauer Gesellschaft“, 1936, XXIII, Bd.

— I. Grămadă: „*M. Eminescu*“, (în: Mitteilungen der rum. Instituts zu Wien, 1914).

— Ad. Heltmann: „*Eminescu-Fr. Schlegel — Kleist*“, in: „*Klingsor*“, Sept. 1937.

— Franzos E. Karl: „*Ein romänisches Novellist, I. Slavici*“, (in: „*Mag f. die Lit. des In. u. Ausl.*“ 1884).

— O. de Neuschotz: „*Die poesie der Rumänen*“, (in: „*Des literarische Rumänien*“, I; p. 121—126).

La acest loc mai trebuie să pomenim și câteva din sintezele literare ale învățaților noștri de frunte, apărute în nemțește, așa ale d-lor Sextil Pușcariu, D. Caracostea, N. Cartoian, etc.

Tot așa o seamă de studii germane despre literatura noastră populară încă sunt de reținut:

— Allan G. (M. Kremnitz): „*Das Klagelied im rumänischen Volksmunde*“, (in: „*Mag f. die Lit. des In. — u. Ausl.*“, Leipzig, ante 1900).

— Bărsceanu Andrei: „*Die rumänische Volksdichtungen*“, (in: „*Die Karpathen*“, 1907, I, 1, p. 292—97 și 340—43).

— Friedwagner Math.: „*Über die Volksdichtung der Bukoviner Rumänen*“, Inaugurations Rede, Csernowitz, 1911.

— Manig Marianne: „*Die Volksdichte Rumäniens*“, Würzburg, Triltsch, 1937, 64 p.

— Schladebach K.: „*Die aromunische Ballade von der Artabridge*“, (in: „*Erster Jahresb. des Instit. für rum. Sprache*“, Leipzig, 1894, p. 79—121).

— Hugo Klein: „*Zur Literatur der Rumänen*“, (17 p.) in: „*M. f. d. In. — u. A.*“, 1880

— Riegler E.: „*Studien über das rumän. Volkslied*“, Diss. Wien.

— Stamfe, L. Ad.: „*Der Klosterbau*“, (zu Argis = M-st. Argeșului), (Brașov)—Kronstadt, Verlag Franck-Dressnant, 1870; 72 p. 16°.

Trecând la completarea bibliografică e capit. III: colecții (antologii, crestomații), mai arătăm câteva lucrări apărute pe pământul țării, ori înafară.

— H. und Y. Hart: „*Das Buch der Liebe*“, (Eine Blütenlese aus der gesamten Liebeslyrik aller Zeiten und Völker.) Leipzig, 1882, Verlag Otto Wigand. Cuprinde traduceri de versuri din G. Sion, D. Bolintineanu, V. Alecsandri și M. Eminescu.

— Henke Rudolf: „*Rumänien, Land u. Volk*“, Leipzig, Otto Wigand, 1877, 358 p. Sub titlul: „*Proben rumänischer Poesie*“, p. 179—187, aflăm versuri traduse din V. Alecsandri, G. A. Geanoglu, D. Bolintineanu, A. Sihleanu, G. Cretzeanu, P. M. I. G. Sion și poezii populare.

— Bergamenter Fr.: „*Der rumänische Jugendfreund; Lesebuch*“, II^{te} Auflage, Bukarest, 1884; 184 p. Cuprinde bucăți din autorii germani și traduceri din scriitorii români: I. Vulcan, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, C. Negruzzi, I. Cionca.

— Bergamenter Fr.: „*Vaterländische Gedichte Rumänischer Autoren*“, in Versen übs. von... București, F. Göbl Fii, 1900, 191 p. Cuprinde traduceri, cu texte paralele (rom. și germ.) din poeziile lui I. Nenițescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, G. Coșbuc, Iulia Hașdeu, G. Sion, G. Crețeanu, B. P. Hașdeu, M. Eminescu, M. Cugler-Poni, I. V. Păcățianu, Iacob Negruzzi, I. C. Petrescu.

— Stanfe, Ludwig Adolf: „*Rumänische Poeten*“, in ihrer originalen Formen und metrisch übersetzt von... Wien, Pichlers Witwe u. Sohn, 1864.

— Vizoly E. Z.: „*Sprichwörter des rumänischen Volkes*“, Pancsova, 1883, ed. C. Wittigschlager, 80 p.

— Reinsberg-Düringsfeld, O.: „*Die Sprichwörter der Rumän. in Vergleich zu and. romanischen Völker*“, 1865.

— Th. Alexi: „*Rumänische Kunst-Dichtungen*“, übs. von... Kronstadt, 1880, 116 p. (cu o introd. de Hugo

Klein). Cuprinde traduceri din poeziile lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, M. D. Cornea, G. Crețian, Ar. Densușianu, A. Donici, I. A. Lăpedat, A. Mureșianu, I. Negruzzi, N. Nicoleanu, St. Părjol, C. Scrob, Th. Șerbănescu, Gh. Sion, I. Vacarescu.

— Kremnitz, Mite: „*Rumänische Skizzen*“, Bukarest, 1877, 232 p. Cuprinde traduceri din proza lui I. Slavici, I. Negruzzi, A. Odobescu, N. Gane și T. Maiorescu.

— Kremnitz, Mite: „*Neue rumänische Skizzen*“, Leipzig, 1880, W. Friedrich, 169 p. Cuprinde traduceri din proza lui I. Slavici, N. Gane și I. Negruzzi.

— Isopescu, Oct. S.: „*Rumänische Erzählungen*“, Cernăuți 1911; (Traduceri din I. Al. Brătescu-V., C. Sandu-Aldea, I. Âgârbiceanu).

— Schöff, Max. W.: „*Bilder aus Rumänien*“, *Rumänische Schriftsteller*. Vol. I: Bukarest, 1901, 111 p. 8°.

Vol. I cuprinde traduceri din V. A. Urechea și N. Gane; Vol. II Bukarest, 1903, 110 p. Traduce din A. Vlahuță și B. St. Delavrancea; Vol. III. Bukarest, 1904, 120 p. Trad. din A. Russo și A. Odobescu; Vol. IV. Bukarest, 1910, 144 p. Traduceri din I. Slavici și M. Demetrescu; Vol. V. M. Eminescu: „*Gedichte Novellen*“. Craiova, 1913, 237 p. 8°. Se traduc poezii și proză („*Sărmanul D. și Făt-Fr. din I.*) de Eminescu.

— Landsberg, H.: „*Das Violoncell und andere Novellen*“, Bukarest, Alcalay, 1918 (16°) 97 p. Cuprinde trad. de schițe din Brătescu-V. Caragiale, Vlahuță.

— Hoth-Alex. Gertruda: „*Grundzüge u. Haupttypen der rum. Literaturgeschichte*“, Timișoara, 111 p. (Se traduce proză și versuri din Gr. Alexandrescu, C. Boliac, Russo, Nicoleanu, Kogălniceanu, Alecsandri, Ghica, Odobescu, Delavrancea, Creangă, Maiorescu, Eminescu, Vlahuță, Coșbuc, etc.

— Schönfeld L.: „*V. Alecsandri: Das Blumen mädchen von Florenz*“, Resicza, 26 p.

— H. Sanielevici — W. Mayerczik: „*M. Eminescu: Der arme Dionis*“, Bukarest, „*Buk. Tgbl.*“ 1904, 64 p.

— Klug Alfred: „*M. Eminescu: Märchen u. Novellen*“. Cernăuți, 1928.

— Grigorowitza, Em.: „*Deutsche Uebersetzungen aus... M. Eminescu*“, ed. II. Berlin, A. Duncker, 1901.

— Netoliczka O. — Wolf J.: „*Sammlung deutscher Gedichte*“... fără an.

— Schöff, Max. W.: „*Die Wölfe*“ (Lupii, roman) de Dinu Nicodin, 1931.

— Alexi Theohar: „*J. Negruzzi-Miron und Florika*“. Idylle in 5 Gesänge, Kronstadt, 1878, 59 p.

— G. Tutoveanu: „*Gedichte Auswahl*“, Bârlad, 1934, 70 p. (traduceri din versuri).

În ce privește completările ce-am fi obligați să le facem și celui de al patrulea capitol bibliografic, ceea ce înseamnă distribuirea traducerilor existente, după criteriul alfabetic al autorilor traduși, spațiul prea redus al unei reviste nu ne permite s'o facem. Ar însemna să despuim fiecare revistă și colecție, mai sus înșirată și nici atunci n'ar fi de ajuns, căci traduceri germane izolate se găsesc și în revistele românești de azi, ca „*Preocupări literare*“, „*Rev. Fundațiilor Reg.*“, „*Făt-Frumos*“, etc., apoi în lucrări de care, în lipsă de indicații bibliografice, nu prea suntem siguri de apariția lor.

Însă odată tot va trebui să se facă, și nu din motive de propagandă, ci pentru stabilirea adevăratelor realități literare și care la rândul lor sunt expresia altor realități, la intersecția literaturii cu cultura, ori politica.

N. N. MUNTEAN

Sextil Pușcariu: Die rumänische Sprache

Ihr Wesen und ihre volkliche Prägung. Aus dem rumänischen übersetzt und bearbeitet von Heinrich Kuen, Professor an der Universität Erlangen. Mit 35 Sprachkarten. Rumänische Bibliothek. Band I Otto Harrassowitz, Leipzig 1943. In 8°. XXXII + 612 p.

E traducerea în limba germană a volumului introductiv apărut în Editura Fundațiilor Regale în 1940 din marea lucrare în curs de publicare a d-lui Sextil Pușcariu: „Limba Română”. Introducere a celei mai mari lucrări despre limba noastră, volumul e, în același timp, o introducere în lingvistica generală din cele mai bune care există în vreo limbă. Traducerea acestui volum într-o limbă de atât de mare prestigiu științific, făcută de un foarte de seamă învățat german, d-l Heinrich Kuen, profesor de lingvistică romanică la Universitatea din Erlangen, este un nou titlu de cea mai reală glorie, pe care d-l Pușcariu îl câștigă, peste hotare, științei românești.

D-l Sextil Pușcariu este savantul român cel mai fidel specialității sale. Se împlinesc în curând 50 de ani de când studiul limbii române e preocuparea lui permanentă și supremă. În acest lung răstimp, n'a fost problemă în lingvistica română asupra căreia d-l Pușcariu să nu-și spună cuvântul său perfect documentat și clar, n'a fost și nu e achiziție în lingvistica generală și în științele înrudite pe care să nu o verifice și să nu o aplice lămuririi tainelor limbii noastre.

Marea lucrare a cărei introducere e acest volum este sinteza acestei activități prodigioase și de cea mai înaltă ținută morală. E sinteza experienței unice de vastă a autorului „Dicționarului Academiei” căruia i-a trecut pe sub ochi întreaga comoară lexicală a limbii române, cu infinitul ei complex de probleme, și imensa comoară a „Atlasului Lingvistic Român”, a doua mare operă care-i dărește ființa.

Volumul constă din două părți: 1. „limbă și expresie” și 2. „limbă și națiune”.

În ce privește partea întâia, nu vom intra aici în detalii. Foarte noi, atât ca idei cât și metodă, cele trei mari capitole care o alcătuiesc: a) „organizarea limbii”; b) „rostirea” și c) „cugetarea lingvistică” vor forma fiecare obiectul câte unui din cele trei volume care vor urma (al doilea intră chiar zilele acestea sub tipar). Ele constituie, în prezentul volum, un tot perfect încheiat, cuprinzând cea mai măiestră analiză pe viu a structurii limbii române, făcându-te să-i simți la fiecare pas pulsul, analiză lipsită de orice dogmatism, de orice nuanță polemică, și care-i făcută cu o dragoste de nedescris de obiect și specialitate.

Ne vom ocupa, în schimb, mai amănunțit de partea a doua: „limbă și națiune”, aceasta fiind partea definitivă a cărții. Cuprinzând aproape trei sferturi din volum, această parte conține tot ce s'a putut spune până acum, pe baza limbii, mai judicios despre ființa și trecutul nostru.

Limba este icoana cea mai fidelă a trecutului, împrejurările geografice și sociale în care a luat naștere și s'a dezvoltat națiunea care o vorbește. E deci o foarte autentică istorie a națiunii respective.

Cu atâta simț al adevărului, cu atâta pătrundere și limpezime, nimeni, ca d-l Pușcariu, n'a știut să ne citească și să tâlmăcească această istorie a noastră.

În întâiul capitol, intitulat „Sângele”, d-l Pușcariu se ocupă pe larg de mult desbătută problemă a „substratului” și „superstratului”, de problema dacă există sau nu vreun raport între „sângele” sau „rasa” și „limba” unei națiuni. Concluzia d-sale e următoarea: „Sângele se moștenește, limba se învață” (p. 192). „E neîndoios, spune d-sa, că în vinele noastre

tre curge sânge traco-geto-dac, amestecat cu sânge roman și mai târziu cu sânge străin, provenit dela neamurile pe care le-am asimilat în cursul veacurilor. Dar din punct de vedere lingvistic suntem un popor romanic și vorbim o limbă romanică” (cf. p. 214).

Dacă rezultatele cercetărilor privitoare la raportul dintre „sânge” și „limbă” sunt mai mult negative, legătura „limbei” cu „solul” pe care trăiește națiunea ce o vorbește e de mult și de toți recunoscută. „Condițiunile geografice, ne spune d-l Pușcariu, — la începutul celui de al doilea capitol intitulat „Pământul” —, au silit pe om să lupte cu aceleași mijloace împotriva naturii vrăjmașe și să primească cu aceeași bucurie darurile firii prietenoase, să ducă același fel de viață și să ia aceleași atitudini în fața ei. Astfel s'a creat acel mănunchiu de însușiri sufletești care, în măsură mai mare decât înfățișarea exterioară, fac ca Românii să se recunoască îndată unul pe altul și care se oglindesc și în limba lor” (p. 248). Scrutând, cu știința sa vastă, hărțile „Atlasului Lingvistic Român” și comparând cele patru principale dialecte („dacoromân”, „aromân”, „meglenoromân” și „istro-român”), d-l Pușcariu ilustrează acest adevăr, pentru limba noastră, în modul cel mai amplu, dându-ne totdeauna, cu probe numeroase, o magistrală schiță a „străromânei” (adică a limbii române de dinainte de despărțirea ei în cele patru ramuri) și fixându-ne și teritoriul pe care ne-am format ca limbă și popor. „Asemănările mari între cele patru dialecte române au făcut, spune d-l Pușcariu, pe mulți, să creadă că limba străromână era unitară, iar această unitate presupusă i-a făcut să admită o patrie primitivă redusă ca întindere, din care poporul român ar fi roit apoi în toate părțile ca albinele dintr'un stup” (p. 311). Cu dovezi clare, d-l Pușcariu arată că, dimpotrivă, patria noastră primitivă a fost pe un teritoriu întins, cuprinzând „amândouă malurile Dunării și afluenților ei, între Marea Adriatică și Marea Neagră” (p. 312) și că „Străromânii” nu erau, ca limbă, prea unitari. D-sa distinge, în această epocă, trei grupe: „Românii Răsăriteni” ai căror urmași sunt azi Aromânii și Meglenoromânii, „Românii Apuseni” din care se trag Istroromânii, și „Românii din Nordul Dunării”, strămoșii noștri ai Dacoromânilor. Data ruperii contactului dintre cele trei grupe de Străromâni nu se poate stabili cu precizie. Faptul s'a produs, în orice caz, numai după năvălirea Slavilor, fiindcă cele mai vechi imprumuturi de limbă pe care le avem dela aceștia sunt comune celor patru dialecte, ceea ce presupune o conviețuire a Străromanilor cu Slavii, care n'a putut fi de prea scurtă durată.

Capitolul al treilea, intitulat „Vecinii”, cuprinde o admirabilă expunere despre influențele diverse exercitate, în cursul veacurilor, asupra limbii noastre de limbile popoarelor vecine. Remarcăm îndeosebi, din acest capitol, părțile referitoare la raporturile lingvistice albanoromâne, la influența slavă și la influența ungurească.

Controversatele coincidențe lingvistice cu Albanezii dovedesc, arată d-l Pușcariu, un singur lucru: că strămoșii de-ai noștri au locuit împreună cu strămoșii de-ai Albanezilor actuali. „Deoarece n'avem, ne spune d-sa, nici știri nici indicii că Albanezii ar fi trăit în Nordul Dunării, suntem nevoiți să admitem că cel puțin o parte a vechilor Români au locuit la Sudul fluviului. Aceștia au transmis, pe calea firească, pe care se comunică inovațiile de limbă, adică prin

contact dela om la om, celorlalți Români împrumuturile și decalcurile din albaneză" (p. 336), împrumuturi și decalcuri care sunt neînsemnate ca număr, cele mai multe corespondențe ale noastre cu albaneza fiind moștenite și de noi și de Albanezi dela Traci. Ca „albanizismele” ne-au venit, după d-l Pușcariu, și cele mai multe din „balcanismele” noastre.

În ce privește influența slavă, care, dintre toate influențele exercitate asupra limbii române, a fost cea mai îndelungată și e cea mai masivă, d-l Pușcariu ne dovedește că începuturile ei datează abia dela sfârșitul epocii de formare a limbii noastre și nu dela începutul acestei epoci, cum susțin o serie de învățați. Ea nu s'a exercitat, în Nordul ca și în Sudul Dunării, numai în sens orizontal, adică dela popor la popor, prin simbioză, ci în mare parte în sens vertical, dela Slavul cuceritor la Românul autohton.

Influența ungurească formează două straturi în limba română: un strat mai vechiu dar puțin numeros, care e cunoscut de toți Dacoromânii, și un strat mai nou și mai numeros, în graiul din Ardeal. Dacă atât calitativ cât și cantitativ, influența ungurească este destul de neglijabilă, ea are, în schimb, o importanță istorică, și anume: lipsa ei totală din dialectele noastre suddunărene înseamnă că la data când am venit noi în contact cu Ungurii, legătura dintre Dacoromâni și Românii din Sudul Dunării nu mai exista. Epoca străromână era deci, la acea dată (secolele XI—XII), încheiată.

În capitolul al patrulea ni se arată strânsa legătură dintre „limbă” și „trecutul” nostru. Este deosebit de importantă, în acest capitol, partea referitoare la continuitatea noastră în Dacia. Dintre numeroasele argumente pe care ni le furnizează, în această privință, limba și care sunt larg expuse de d-l Pușcariu, relevăm aici numai câteva din cele scoase din „Atlasul Linguistic”, care ne arată autohtoni mai ales în Transilvania. Comparând cu o hartă a așezărilor romane din Dacia, alcătuită de d-l C. Daicoviciu, o serie de hărți de ale Atlasului: „rărunchi”, „curechiu”, „moare”, „cute”, „păcurar”, „nea”, etc., și constatând că formele latine se găsesc tocmai în regiunile de mai dense așezări romane, d-l Pușcariu se întreabă cu drept cuvânt: „Dacă Românii din România de azi ar fi venit din Peninsula Balcanică, în evul mediu, cum pretind unii, s'ar putea oare ca ei să fi adus cu sine aceste cuvinte de origine latină — din care o parte lipsește în Sudul Dunării — și să se fi așezat cu ele, din întâmplare, tocmai în ținuturile în care odinioară populația romană era mai deasă?” (p. 434). În Sudul Dunării, unde civilizația romană pătrunsese mai

de timpuriu și s'a menținut și după secolul al treilea se formaseră nuclee linguistice de unde iradiu inovații în spre Nord. E cazul lui „riniche”, „varză”, „zeamă de varză”, „gresie”, etc., cuvinte care, în expansiunea lor dela Sud spre Nord, s'au oprit în fața unui zid puternic, îndărătul căruia se păstrează formele mai vechi latine: „rărunchi”, „curechiu”, „moare”, „cute”, etc. „Dacă România de azi, conchide d-l Pușcariu, ar fi fost locuită de alte neamuri și Românii ar fi venit în țara pe care o stăpânesc din Peninsula Balcanică, aducând cu sine cuvintele „balcanice”, nu ne-am putea explica cum de nu le-au dus cu sine până la hotarele nordice și vestice și de ce în aceste ținuturi . . . , unde se găsesc și alte arhaisme . . . , întâlnim, strămtorate de revărsarea cuvintelor nouă, tocmai elemente latine, deși dincolo de hotarele vestice și nordice ale României nu trăiesc popoare neolatine dela care să le fi putut împrumuta” (p. 434).

În capitolul al cincilea ni se arată cum se reflectă în limbă structura noastră socială, felul de viață și indeletnicirile noastre (agricultură, păstorit, viața militară, etc.). Vorbind de expansiunea noastră în evul mediu prin păstori, d-l Pușcariu face următoarea justă constatare: „Dacă Românii din România actuală ar fi urmașii unor păstori migratori, veniți, cum pretind unii, din Peninsula Balcanică în evul de mijloc, în regiuni locuite de alte popoare, soarta lor ar fi fost de sigur cea a cetelor de Vlăhi care s'au pierdut în masele de Unguri și de Slavi în vechea Panonie și în Carpații nordici” (p. 465—466).

Capitolul din urmă, intitulat „Influențe culturale”, este un foarte frumos și judicios studiu al neologismului în limba română. Introducerea lui masivă la noi a fost un proces natural. Europeanizarea noastră atât de radicală, în secolul al XIX-lea, a schimbat în așa măsură felul nostru de trai și concepțiile societății noastre, încât materialul vechiu de limbă nu mai ajungea să îmbrace ideile nouă care cereau imperios să fie exprimate. Primejdia de a ne desfigura limba a fost atunci din cele mai amenințătoare. Bunul nostru simț ne-a salvat însă de rătăciri. Împrumuturile necesare pe care le-am făcut latinei și mai ales francezei s'au încetățenit în modul cel mai natural în limba noastră. Departe de a ne-o desfigura, ele ne-o încadrează din nou în spiritualitatea romanică

Unul din cele mai trainice monumente de știință românească, lucrarea d-lui Pușcariu, e, în același timp, o carte a dreptății noastre. Devenită acum mai accesibilă cercetătorilor și cititorilor străini, ea ne va aduce, cu siguranță, servicii neprețuite.

DIMITRIE MACREA

Ion Colan: Pentru Dreptate¹⁾

După primul volum al d-lui I. Colan, adunare de articole din „Gazeta Transilvaniei” care sunt frânturi din viața de război având rânduri pline de naționalism în unele părți, scânteieri filosofice în altele și descrieri prinse cu talent de portretist, a apărut al doilea volum cu același titlu și aceeași factură tehnică.

„Trăim zile dureros de ciudate și totuși zile de baladă, cât munții de mari, cât cerurile albastre de adânci”.

Astfel începe un paragraf din volumul ce cuprinde o înmănunchiere de articole publicate în „Gazeta Transilvaniei”, „Țara Bârsei” și „Brașovul literar”.

Materialul este sistematizat după cum urmează: 1941, 1942 și Pagini de ucenicie.

Primul ciclu de articole intitulat „1941” sintetizează multe din problemele actuale cu spirit cumpănit și obiectiv. Sunt epocale rândurile din articolul „Început de carte”.

1) Brașov, Editura „Gazeta Transilvaniei”. Tip. „Astra”, 1944, p. 477.

„Lucrurile au fost văzute din prag de istorie, cuvintelor am vrut să le dau cuprins dincolo de actualitate.

Indemnului la ură am răspuns cu veșnica omenie românească...”

Și mai departe se desprinde o încredere neștrămutată în biruința creștinismului, încredere bazată pe datele trecutului și pe un înălțător impuls lăuntric.

„Dar eu mă uit înapoi peste veacuri și văd un creștinism ieșit biruitor chiar prin îndelunga lui suferință;...”

Trăind din plin tragedia transilvană cum o mărturisește, autorul scrie începutul acesta de carte, scripore de luciditate și încredere în legile imuabile ale universului care se ridică cu forța lor deasupra caducității tuturor lucrurilor omenești.

Iar supraviețuitorii acestui cataclism vor spune:

„Și pe aici a trecut prăpădul!”

Întrezărind viitorul cu o viziune profetică, neamul apare refăcut în noua orânduire cu singura condițiune de a fi solidă și de a nu-și trăda eroii căzuți în tumultul războiului.

Un iubitor al trecutului autorul găsește printre cauzele dezastrului la noi lipsa de ideal și îndepărtarea de trecut, cerând o reîntoarcere la acesta.

„Ne reîntoarcem, dar nu ca să rămânem acolo, ci din necesitatea de a ne lega de un trecut, singura temelie a viitoarei noastre arhitecturi”.

Face apoi o aspră critică a politicianismului și a fostei noastre indolențe. Fixând programul „Gazetei Transilvaniei”: „lupta pentru vechile hotare ale țării”, își exprimă credința în Învierea lui Hristos și în Învierea României în hotarele ei firești.

În ce privește problema Ardealului nostru își precizează atitudinea categoric: „Ardealul întreg ne aparține”.

Chestiunea refugiaților, încadrată în amintiri personale, „Am fost și eu refugiat”, e tratată nu cu propuneri iluzorii ci cu cele mai frumoase înfățișări. Asociațiunea culturală „Astra” Brașov, a pus la dispoziția studenților refugiați, posturi unde aceștia muncind pot să-și câștige existența.

Diverse probleme sunt tratate activ, viu, impetuos și entuziast: critica politicianismului, atitudinea țaranului român în fața morții, critica atitudinilor subversive ale unor străini pripășiți la noi, schimonosirea limbii și vorbăria inutilă, problema monografiilor satelor, combaterea birocrației și propunerea simplificării sistemului administrativ de stat, etc.

Vieța pe front e măiestrit descrisă cu durerile și miile ei bucurii: camaraderia și sentimentele sincere de acolo;

cu adânci regrete pentru câte un camarad dispărut, cu dragostea și credința în Dumnezeu: „că nicăiri nu-i mai aproape Dumnezeu de tine, ca acolo”.

Consecvent cu o neștirbită credință, autorul își îmbărbătează neamul printr'un viguros indemn la solidaritate, pregătindu-l pentru orice încercare. Iar țara de mâine autorul o vede bazată pe virtute. Volumul se încheie cu: Pagini de ucenicie; studențești, osteneli pentru o bibliotecă, oameni cărți fapte, drumeție și alt războiu.

Pagini de ucenicie cuprinde parte din activitatea publicistică a autorului din anii 1924—1936. În capitolul „Studențești” se înfățișează situația materială a studenților de atunci și se insistă pentru înființarea unui cămin al studenților din Țara Bârsei la București.

„Osteneli pentru o bibliotecă”, poate constitui un istoric al înființării bibliotecii „Astra” Brașov. Vedem cât s'a luptat pentru realizarea uneia din cele mai frumoase și mai moderne biblioteci din țară.

Oameni, cărți, fapte, sunt scurte notări fiecare având câte un punct central interesant.

Drumeție cuprinde impresii de călătorie. Impresionantă este „Cenușa amintirilor” atât prin subiect cât și prin fina lui executare. O pagină numai, dar pornită din suflet și răscolitoare de „abstracțiuni ce nu se pot sintetiza”.

În tot cuprinsul volumului se întâlnește obiectivitatea omului de știință cu supleța spirituală a literatului alcătuind un ansamblu armonic. Problemelor de ordin social, cultural, național ce împânzesc volumul li s'a impregnat personalitatea autorului ceea ce aduce ceva din vigoarea sevei ardelențești.

Am încercat să regăsim sufletul unui om risipit în timp și adunat în paginile unei cărți; să descifrăm adâncul înțeles ce-l cuprind articolele cu fir conducător umanitar, etic și național.

Abordând o serie de probleme actuale printre rânduri se desprinde din scrisul domnului Colan că d-sa are conștiința tragică a existenței, ridicându-se prin aceasta olimpic deasupra cotidianului, viziunea clară a evenimentelor și o concepție solidă despre lume și viață, bazată pe cele mai frumoase principii de adevăr și virtute.

Într'un stil cronicăresc, coicis, opera se încheagă în jurul problemelor elucidate și constituie o realizare de forță a ziaristicii românești.

COCEA HENRIETA

Drum spre neant în opera lui Leconte de Lisle

Poetul emoțiilor discrete, făuritor de fresce, în care defilează gândirea religioasă a umanității, a fost un chinuit, care și-a torturat viața în căutarea unei descătușări.

În adolescență, sub influența poezilor spiritualiști de coloratură romantică, cum erau Turquety sau Lamennais și chiar Lamartine, a scris versuri unde reveneau aceleași teme: dragostea, moartea sau contopirea în sânul naturii. Epoca aceasta, care durează dela 1838 până la 1845, nu e decât o perioadă de trecere, care îl va conduce spre maturizarea inspirației și expresia autentică a gândirii sale.

Leconte de Lisle a fost un idealist, a crezut împreună cu Ch. Fourier, cu Louis Ménard în posibilitatea unei ameliorări a umanității; a participat cu sufletul întreg la toate eforturile pe care tinerii încrezători le depuneau spre realizarea idealului lor.

În tinerețea lui a luptat pe baricade pentru făurirea unei păci și înfrățiri între oameni. Nu a trecut mult pentru ca să-și dea seama cu prilejul revoluției dela 1848, că elanurile cad frânte în fața nepăsării și egoismului omenesc „că poporul este o eternă rasă de sclavi, care nu poate să trăiască fără jug și fără bătă”. În sufletul său decepționat, se produce o schimbare adâncă, în care durerea și amărăciunea constituiesc elementele fundamentale. Se simte stinger și străin printre oameni, dându-și seama că între el și mulțime s'a întrepus un zid pe care nimic și nimeni nu-l va mai putea doborî. Se retrage în turnul de fildeş al gândului, căutând o regăsire a sa în contemplarea religiilor umanității. Hotărîrea lui nu poate fi explicată numai ca o reacție subiectivă, determinată de durerea de a se vedea

neînțeles, ci mai ales de climatul și al epocii unde preocupările pentru studiul religiilor miturile, căutând să descifreze ceea ce este adevăr uman în gândirea religioasă elenică (Prolegomene la știința a religiilor 1825). Kreuzer, la 1810, publică un tratat intitulat „La Symbolique” tradus în franțuzește de Guignault (1820) în care caută să determine influența orientală asupra mitologiei grecești, precum și legătura dintre misterele religioase și simboluri.

Ideea a pornit din Germania, unde Müller studia miturile, căutând să descifreze ceea ce este adevăr uman în gândirea religioasă elenică (Prolegomene la știința a religiilor 1825). Kreuzer, la 1810, publică un tratat intitulat „La Symbolique” tradus în franțuzește de Guignault (1820) în care caută să determine influența orientală asupra mitologiei grecești, precum și legătura dintre misterele religioase și simboluri.

Aceste preocupări științifice au avut un răsunet destul de profund în Franța, unde Edgar Quinet, în 1842, publică „Le génie des religions”, căutând să descifreze în acest pelerinaj făcut printre altarele moarte grăuntele de adevăr sau de revelație universală ce a caracterizat vechile forme religioase.

Benjamin Constant, în 1829, publică un studiu despre „Religia considerată în sursa, formele și dezvoltarea sa”.

Toți acești savanți acordă o deosebită importanță politeismului elenic, recunoscându-i superioritatea din punct de vedere spiritual și uman. De sigur că serioasele lucrări ale autorilor citați au constituit pentru Leconte de Lisle o călăuză în cercetarea domeniului care îl interesa; totuși nu trebuie să uităm influența spirituală pe care a avut-o Louis Ménard. Acest entuziasmat elenist care trăia sub mirajul civilizației elenice a exercitat asupra lui o influență favorabilă, arătându-i toată măreția și poezia pe care o cuprindea concepția religioasă antică. În discuțiile lor aprinse, nopți de-a rândul, poate fără să vrea, Louis Ménard și-a câștigat cel mai credincios și sincer discipol. Dacă el era prea poet, pentru ca să poată avea o viziune obiectivă, lămuritoare, a mitologiei elenice, Leconte de Lisle depășind și inițiatorul, va reda imaginea unei Helade în care universul și Dumnezeu sunt intimi legați, unde echilibrul și armonia între oameni și forța atotputernică este perfectă.

În primele opere, Leconte de Lisle se lasă influențat în redarea Heladei de ideologia socialistă a lui Ch. Fourier. Iată spre exemplu în poemul „Niobé” finalul poartă amprenta caracteristică preocupărilor socialiste ale lui Leconte de Lisle.

„Un grand jour brillera dans notre nuit amère...
Attends ! et ce jour là, tu renaîtras, o mère !
Daas ta blancheur divine et ta sérénité
Tu brisera le marbre et l'immobilité,
Ton coeur fera bondir la poitrine féconde,
Ton palais couvrira la surface du monde
Et tes enfants, frappés par des dieux rejetés,
Seuls dieux toujours vivants, que l'amour multiplie,
Guérissant des humains l'inquiète folie,
Chanteront ton orgueil sublime et ta beauté
O fille de Tantale ! O mère Humanité !”

Acest final a fost șters din ediția definitivă, deoarece autorul l-a socotit prea personal.

Concomitent cu studiul teogoniei helenice, Leconte de Lisle se interesează și de teogonia indică, inițindu-se în acest domeniu prin studiile și traduceri apărute. Astfel, în 1847 apare traducerea lui „Bhagavata Purana” făcută de Burnouf. În 1848 Langlois traduce Rîgveda, iar în 1858 Henri Fauche publică o traducere din Ramayana și Mahabarată.

Poetul găsește un domeniu cu totul nou, de un profund misticism. Ceea ce îl atrage în special spre religia indică, este tendința de suprimare a dorințelor omenești și contopirea cu Marele Tot.

Omul Leconte și Lisle suferise prea mult în viață gândindu-se izolat față de toate bucuriile pe care existența i le-ar fi putut oferi.

În poemul „Bhagavat”, poetul pleacă dela ideea unei descătușări de suferința umană prin contopirea în Marele Tot. Cei trei Brahmani, cari cer zeului suprem Bhagavat să-i primească în sânul lui, sunt poate simbolurile dragostei, veșnică iluzie, ale durerii pierderii părinților sau al chinului provenit din indoială.

În religia indică, Dumnezeu are un caracter panteist. Bhagavat se confundă cu universul. Este interesant de remarcat finalul acestei poeme pătruns de un lirism profund. Ultimele versuri sunt o profesiune de credință a poetului față de eterna iluzie, care pentru Indieni, cât și pentru el este :

„Espoir et souvenir, le rêve el la raison”.

Pierderea în Marele Tot nu trebuie să fie confundată cu pierderea în neant, căci Marele Tot, după gândirea indică, este singura realitate. Lumea înconjurătoare cu plăceri și bucurii, cu dureri și lacrimi, nu este decât un neînterupt șir de aparențe care ne leagă de pământ. Regăsirea adevărată, contactul cu eul nostru, nu se poate efectua decât prin această contopire cu Infinitul cu Eternitatea. De altfel trei versuri din poemul „La vision de Brahma”, ne dau esența gândirii lui Leconte de Lisle.

„Mais rien n'a de substance et de réalité,
Rien n'est vrai que l'unique et morne Éternité,
O Brahma ! Toute chose n'est que le rêve d'un rêve.

Esența divină din om, spiritul, este dintr-o veșnică căutare. Biciuit de dorința de a se perfecționa prin găsirea adevărului și binelui, o continuă frământare îi îndurează drumul. Omul nu poate însă să ajungă la găsirea unei realități care să-l satisfacă. Prin cercetarea religiilor se descoperă doar altare moarte. Toți zeii au dispărut. Iată nemuritorii lui Phidias zăcând muți la margini de mări sfinite. Iată-l pe Wainamöinen fugind într-o barcă pe înspăimântata mare către cerurile moarte. Isus, blândul Isus, cu ochii triști, însângerați și bătut în cuie pe cruce, poartă în inimă indoiala utilității sacrificiului său pentru oameni. Omul ajuns de oboseală, decepționat și frânt, singur cu el însuși și singur printre ai săi, așteaptă din careva parte „formele ideale în care a crezut și a sperat”.

Nimeni și nimic nu răspunde, întinderea spațiului e mută. Sufletului îndurerat nu-i răspunde decât „le stérile écho de l'éternel désir”.

Lui Leconte de Lisle dragostea nu i-a oferit decât clipe amăgitoare, lăsându-i nostalgia unui început neimplinit. Consolarea pe care i-ar fi putut-o aduce religia, nu are nicio temeinicie, deoarece Dumnezeii nu sunt decât creații ale spiritului omenesc conștient de slăbiciunea lui.

Universul întreg nu este decât o prăpastie infernală sbuciumat de strigăte, suspine și frică. Răul este atotstăpânitor. Oamenii sunt plini de sânge, cu instinctele descătușate și n-au primit decât botezul urii, sclavi și lași, mulțumindu-se doar cu frânturi de speranțe, purtându-și visul năruit prin toate colțurile lumii, omenirea formează un concert lugubru al unei dureri imense, ce se înalță dela pământ către cer.

O singură consolare, o singură posibilitate de regăsire e moartea. Sentimentul morții este pentru Leconte de Lisle, atât de puternic, încât devine obsesie, iar moartea nu în sens indic de contopire în Marele Tot, de percepere a esențelor supreme ce caracterizează spiritualitatea ajunsă la

maximum de dezvoltare. Moartea pentru Leconte de Lisle este confundarea în noaptea neantului, pierderea în vid, în uitare.

„Inerte, blème au fond d'un lugubre entonnir

Je descends d'heure en heure et d'année en année

A travers le Muet, l'Immobile, le Noir.”

O tendință de disolvare nu numai a lui dar a tuturor oamenilor. Poetul își dă seama de toată mizeria vieții, exprimându-și credința că prin dispariția lumii nu s'ar pierde nimic.

Trecând în revistă rasele, popoarele și gândurile lor, și-a dat seama că la baza existenței rămâne doar deslănțuirea de instincte, dorința de stăpânire și botezul de sânge.

Oamenii nu pot deveni mai buni, pentru că ei sunt ființe destinate fie revoltei, ent nemulțumirii.

Setea de nea în dispariție este pentru Leconte de Lisle singura dorință.

Neantul îl vede ca pe o imensitate haotică în care odată intrat nu mai ai nicio posibilitate de întoarcere spre un tărâm mai luminos.

Există în adâncul eului poetului un fel de dispreț pentru tot ce a fost viața, pentru tot efortul zadarnic și așteptările pline de neliniște și mare parte din opera lui nu este decât afirmarea zădărniceii existenței, care nu merită să fie trăită.

GEORGE HANGANU

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Eugen Potoran: Aurel P. Bănuț, Umoristul Ardealului

În Băile Geoagului, în acest colțișor de rai al liniștii și al siguranței, în zilele alarmelor și bombardărilor, mi-a picat, ca un fruct copt din pomul vieții, o cărticică drăguță, subțirică la foi, dar cuprinzătoare în slova ei condensată, care poartă titlul de mai sus. Dacă cineva ar fi voit anume să-mi facă un dar, peste multele daruri ce ți-le oferă aici apele termale clare și radioactive și aerul răcoritor de dulce ale climatului subalpin — nu se putea să-mi facă un dar mai binevenit decât o carte literară, nouă, nouă și fără păreche în felul ei, cum e aceasta, a confrăților lui E. Potoran. Îl cunoșteam de când conducea „Decalogul” la București și ca un nou Moise al nostru pregătea prin scrisul vioiu, animat de renaștere spirituală, acțiunea serioasă a unei grupări de tineri ardeleni, care cu avântul pornirii lor m'au atras și pe mine, bătrânul septuagenar în hora tinereții lor. Le-am colaborat. Cu isprăvirea studiilor literare ce le urma, după absolvirea teologiei din Oradea lui Darabant și Vulcan, sub profesori de largi orizonturi culturale ca Ion Georgescu și A. Tăutu. Eug. Potoran s'a preotit și ocupă un post de preot într'un sat de pe Crișul-Repede. Cu nefastul verdict dela Viena a ajuns în partea de dincoace de linia efemeră a Bihorului, în Tinca. Ori aci la Tinca în marginea de vest a româniei, era tusculanul lui Aurel P. Bănuț. Cu asta poate am găsit și firul de geneză a cărții de studiu și analiză literară, ce ne prezintă.

Potoran nu e la prima sa carte, sperăm că nici la ultima. Dintr'un comunicat de pe copertă se vede că are încă o serie de scrieri literare. Dela „Poezii Bihorului”, care au luat premiul Academiei Române, la propunerea criticului implacabil care a fost G. Bogdan-Duică, până la studiile sale asupra clericilor dela Viena, publicate în „Vestitorul” dela Oradea și „Cult. Creștină” dela Blaj. Dar vedem, din același scris, că mai are scrieri, în manuscris, asupra culturii române în Bihor, asupra Tiparنیei din Blaj, asupra activității culturale a clericilor rom. dela Viena după 1848, cum și un studiu actual intitulat: Evenimentele revoluționare dela 1848/49 în corespondența Episcopiei unite din Oradea. Asupra acestui manuscris atrag atențiunea d-lui Dr. Silviu Dragomir, care, pe cât aud, va publica mai multe volume din prilejul aniversării centenar al revoluției lui Iancu.

Cartea ce o am citit aici în liniștea dela Germisara — cum ziceau strămoșii Dăci băilor termale dela Geoagiu, ne

prezintă portretul literar al lui A. P. Bănuț, întemeietorul de fapt al „Luceafărului” în Budapesta, ca scriitor umorist al Ardealului. E un studiu de migăloasă analiză literară, care ne prezintă toate scrierile sale de acest gen, ne trece pe dinaintea ochilor toate tipurile create de Bănuț, lăsându-i să se înșiruie ca într'un caleidoscop, rând pe rând. Vedem pe preoții: Stan Leuca, Antoniu Papiriu Kövály, în luptă cu confratele său din cealaltă strană, Dușan Novacovicu, „distins cu brâu roșu”, până la pupa Reteveiu din Hili-moaca, care furându-i-se o iapă, nu-și poate mărita fata, pentru că ginerele îi cere căruța cu cele 2 iepe, din care una nu mai este. Se adresează deci Consistorului din Sibiu cu cererea să-i deie penzia „pe 2 ani înainte” ca să-mi mărit și eu pe Ludovica mea”. De asemenea vedem trecându-ne pe dinaintea ochilor pe toți ceilalți voinici ai lui Bănuț, începând cu Toader Pipirig din Năsăud, până la Achim Filăru și Ieroftei Buhă.

Analizând toată activitatea acestui Creangă al Ardealului, autorul constată valoarea lui culturală și marea îngratitudine a noastră, în care l-am îngropat de viu.

Cartea mai are și un preț bibliofilic. E prima carte ieșită din prima tipografie din Tinca, întemeiată de românul Petru Mihut. Tipografia începătoare nu are decât un biet teasc de mână pentru a tipări cărți de vizită și mici etichete. Ei bine din această tiparniță a ieșit aceasta carte literară, frumos tipărită, dând și clișeu fotografic al lui Bănuț. Laudă d-lui P. Mihut și preotului său Eug. Potoran.

Dr. I. Dăianu

Redacționale

Suntem informați că domnul Olimpiu Boitoș, fostul secretar de redacție al revistei „Luceafărul”, încearcă să explice printr'o scrisoare difuzată abonaților noștri, motivele îndepărtării Domniei Sale dela revistă. Foarte atenți la linia estetică a revistei și în propriul interes al domnului Boitoș, noi ne-am ferit să aducem penibila întâmplare la cunoștința publică. Timpurile sunt prea crâncene pentru mărunte polemici. Domnul Boitoș ține cu orice preț să actualizeze chestiunea. Noi atât avem de spus. Domnul Boitoș pentru interese personale, a mutat cu dela sine putere redacția revistei la Brașov, fără învoirea proprietarului și fără măcar să fi anunțat comitetul de redacție. Prin această faptă, care în tradiția de onestitate a revistei apare ca neloială, domnul Boitoș s'a pus singur înafară de conducerea revistei.

BIBLIOGRAFIE

- E. Lovinescu: *T. Maiorescu și contemporanii lui*. Casa Școalelor 1944.
Vasile Netea: *Dela Petru Maior la Octavian Goga*. Studii și Evocări Istorice.
Vasile Netea: *Figuri Ardelene*. București 1944.
G. Banu: *Asistența socială*. Tratat de medicină socială, vol. III.
Poeme Străine, Antice și Moderne. Traduse de George Murnu. Casa Școalelor 1944.
Aristoteles: *Etica Nicomahică*. Traducere din limba elină de Traian Brăileanu.
Casa Școalelor 1944.
Preotul Mihail Bulacu: *Educatori creștini ai Neamului Românesc*. Casa Școalelor 1944.
Profesor Inginer I. Pojoga: *Indrumări Agricole Nr. 2. Eleșteul satului*. Casa Școalelor 1944.
Ioan Gh. Botez: *Indrumări Agricole Nr. 3. Strângerea și păstrarea produselor agricole*. Casa Școalelor 1944.
A. D. Carabella: *Indrumări Agricole Nr. 4. Animale dăunătoare Agriculturii*. Casa Școalelor 1944.
Apostol D. Culea: *Datini și Muncă*. Casa Școalelor.
George Beuran: *Sângele*, episod dramatic în 3 acte. Timișoara 1944.
Eugeniu Potoran: *A. P. Bănuț*, studiu critic.
George Hanganu: *Introducere în Modernismul Francez*. Sibiu, 1944.
Septimiu Popa: *Cuiul dela Inimă și alte povestiri*. Timișoara 1944.
Dr. G. Preda: *Activitatea „Astrei” în 25 ani dela Unire (1918—1943)*. Sibiu, 1944.
- Altarul Banatului. Caransebeș. Mai—August 1944.
Revista Fundațiilor Regale. Aprilie 1944.
Revista Institutului Social Banat-Crișana. Ianuarie—August 1944. Timișoara.
Observatorul Social Economic. Brașov. Martie—Iunie 1944.
Ramuri. Craiova. Martie—Iunie 1944.
Viața Basarabiei. Martie—Iulie 1944.
Revista Bucovinei. Cernăuți—Timișoara. Iulie 1944.
Transilvania. Sibiu. Iunie—Iulie Nr. 6—7. 1944.
Cultura Creștină. Blaj. Martie—Aprilie Nr. 3—4. 1944.
Vremea. București. Nr. 757—762. Iulie—August 1944.
Carpații. Iulie—August 1944.
Gândirea. București. Iunie—Iulie Nr. 6. 1944.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ATRĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL IV, Nr. 7.

Septembrie 1944.

SUMARUL

I. Ch. Severeanu: Viforos, mândrețe, viforos (versuri)	Pag. 217
Al. Procopovici: S'au împlinit patru veacuri...	" 219
George Murnu: Cântare pentru sfânta lumină; O Doamne (versuri)	" 223
Victor Papilian: Lieduri și Balade	" 225
Zorica Lațcu: Zeu străin (versuri)	" 227
P. Bucșa: Destin (versuri)	" 228
Gh. Tudoranu: Examen cu bucluc (schiță)	" 229
Viorica Crăciunaș: Simbol (versuri)	" 231
Mihaela Papilian: Sonet (versuri)	" 232
Iosif Morțun: Drum în toamnă (versuri)	" 232
Eugen Crăciun: Inapoi — în trecut	" 233
Virgil Nistor: Noapte în stepă; Fântâna fericirii; Om (versuri)	" 239
Dimitrie Danciu: Poetul Aurel Marin	" 241

TEXTE ȘI SCRISORI

Olga Crușevan: O scrisoare a Țarului Alexandru III. către Împăratul Francisc Iosif privitoare la procesul Memorandului	" 243
--	-------

GÂND ȘI FAPTĂ

Gherghinescu Vania: Presa, cărtufării și primejdiile naționale	" 244
--	-------

CRONICI

N. Creangă: Cu prilejul unei aniversări	" 246
N. N. Muntean: Bibliografia literară română în străinătate	" 249
Dimitrie Macrea: Sextil Pușcariu: Die rumänische Sprache	" 252
Cocea Henrieta: Ion Colan: Pentru dreptate	" 253
George Hanganu: Drum spre neant în opera lui Leconte de Lisle	" 254

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Dr. I. Dăianu, Eugen Potoran: Aurel P. Bănuț, Umoristul Ardealului. Redacționale.	
---	--